270596

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI

1956 ЙИЛ 4 ЯНВАРДАН НАШР ЭТИЛА БОШЛАГАН

1996 ЙИЛ

ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ • СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН 17 май; № 20 (3357)

«БУ ЙЎЛЛАР КЎП ҚАДИМ ЙЎЛЛАРДИР...»

Буюк шоиримиз Ғафур Ғулом Туркистон — Сибир темир йўлининг қурилиши ҳақида ҳаяжон билан ана шундай сатрларни битган эди. Бу фикрларни куни кеча тантанали суратда очилган Тажан—Сарахс—Машҳад темир йўлига ҳам бемалол тадбиқ этса бўлади. Зеро, бу йўл асрлар давомида карвонлар қатнаган, Мовароуннаҳр билан Хуросон ўртасидаги иқтисодий ва маданий алоқаларнинг шоҳиди бўлган жойлардан ўтади. Масалан, араб тарихчиси Ал-Мақдисий Хасрда Сарахс ҳақида шундай деб ёзган экан: «У Нишопурни таъминлаш манбаи ва Хуросоннинг омборидир. Билишимча, ҳафтада Мисрдан қанча ғалла олиб кетилса, бу ердан ҳам шунча ғалла олиб чиқилади. Бу шаҳарда катта бозорлар бор, ўртасидан дарё ўтади...»

Шу сатрларни ўқиганда беихтиёр «Қачондир обод бўлган жой яна обод бўлади», деган нақл ёдимга келди. Чунки Туркманистон ва Эрон темир йўллари худди шу жойда — чегарадаги икки Сарахс шаҳрида туташди. Эндиликда бу водий яна ободликка юз тутадиган кунлар келмоқда. Эрон томони Сарахсни эркин иқтисодий ҳудудга, ўзига хос катта халқаро бозорга айлантиришни мўлжаллаяпти.

13 май куни Эрон Ислом жумҳуриятининг Машҳад ва Сарахс шаҳарларида, сўнгра Туркманистонда янги темир йўлнинг очилишига бағишланган тантаналар бўлиб ўтди. Унда элликдан ортиқ мамлакатдан келган расмий ҳайъатлар, шу жумладан, мамлакатимиз Президенти Ислом Каримов бошчилигидаги Ўзбекистон делегацияси иштирок этди.

Янги йўлга қизиқиш катталиги бежиз эмас. Унинг очилиши билан Марказий Осиё мамлакатлари Форс кўрфазига чиқадиган энг яқин йўлга эга бўлдилар. Айни пайтда у Истанбул—Пекин трансосиё темир йўлининг таркибий қисми бўлиб қолади. Натижада Ғарбий ва Шарқий Осиё мамлакатлари ўртасидаги юк ташиш муддатлари бир ҳафтага қисқаради. Айрим Осиё мамлакатларидан Ғарбий Европага бориш йўли эса 10-15 минг километрга камаяди.

Туркманистон билан Эрон чегарасидаги Сарахс станциясида ўнта қабул қилиш ва жўнатиш пункти ташкил этилди. Бу ерда вагонлар 1520 мм. издан Эроннинг 1432 мм. изларига ўтказилади. Бир пайтнинг ўзида ўнга яқин вагон 70 дақиқа ичида ҳозирланади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Туркманистоннинг Сарахс шаҳри вокзали биносида яна бир шартномага имзо чекди. Ўзбекистон, Туркманистон, Озарбайжон ва Грузия ўртасидаги бу шартномага кўра Ўзбекистондан жўнатилган юклар Қора денгиз портлари орқали Европага ва жаҳоннинг бошқа нуқталарига жўнатилади. Бу эса мамлакатимизнинг ташқи савдо имкониятларини янада кенгайтиради.

14 май куни Ашгабат шаҳрида, иқтисодий ҳамкорлик ташкилоти — ЭКОнинг Олий даражадаги учрашуви бўлиб ўтди. 1985 йилда Туркия, Эрон ва Покистон томонидан таъсис этилган бу ташкилот минтақа мамлакатлари ўртасидаги иқтисодий ҳамкорлик алоқаларини кенгайтиришга яқиндан хизмат қилмоқда. 1992 йилда бу ташкилотга Марказий Осиё республикалари қатори Ўзбекистон ҳам аъзо бўлган эди. ЭКО доирасида минтақа мамлакатлари ўртасидаги транспорт алоқасини яхшилаш, иқтисодий, маданий муносабатларни кенгайтириш бўйича кўпгина тадбирлар амалга оширилмоқда. Бу сафар ҳам учрашув чоғида ташкилот олдида турган долзарб масалалар муҳокама қилинди, унинг фаолиятини янада амалий изга кўчириш йўллари кўриб чиқилди.

Учрашувда Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов нутқ сўзлади. Мамлакатимиз раҳбари ўз нутқида ЭКО фаолиятини яхшилашга қаратилган бир қанча таклифларни ўртага ташлади. Айни пайтда, айрим давлатлар вакиллари ташкилот минбаридан сиёсий мақсадларда фойдаланаётганини танқид қилди. Чунки ЭКО сиёсий ташкилот эмас. У аъзо давлатларнинг иқтисодий равнақи, ўзаро ҳамкорлигини кенгайтиришга хизмат қилиши керак, деди Ўзбекистон раҳбари.

ЭКО доирасида бир қатор қизиқарли учрашувлар бўлиб ўтди. Ислом Каримов Покистон Президенти Ф. Легхарий, Афғонистон Президенти Б. Раббоний билан учрашди. Суҳбат чоғида ана шу мамлакатлар билан ўзаро муносабатларни мустаҳкамлаш, Ўзбекистондан Покистоннинг Карачи портига борадиган йўлни қуриш учун зарурий шароитларни ҳозирлаш хусусида фикрлашиб олинди. Ўзбекистондан очиқ денгизга энг яқин йўл Афғонистон ва Покистон ҳудудидан ўтади. Афсуски, Афғонистон заминидаги нотинчлик бунга имкон бермаяпти. Агар Ўзбекистондан Покистон портларигача автомобил йўли, кейинроқ эса, темирйўл барпо этилса, учала давлат иқтисоди равнақи учун катта имкониятлар очилган бўлур эди.

Умуман олганда, бошқа Марказий Осиё республикалари қатори Ўзбекистон учун ҳам ҳозир халқаро савдо йўлларига чиқиш энг долзарб муаммолардан бири бўлиб турибди. Ҳеч кимга сир эмас, ҳозиргача ягона савдо йўлимиз Россия орқали ўтадиган темир йўл эди. Эндиликда республикамизда бозор иқтисодининг тез суръатлар билан шаклланаётганлиги, халқаро савдо алоқаларининг кенгайиб бораётганлиги янги-янги йўллар барпо этишни тақозо этмоқда.

ЭКОнинг олий даражадаги учрашуви якунида Ашгабат декларацияси ҳамда ташкилот фаолиятини қайта ташкил этиш ҳақида Меморандум имзоланди. Ўзаро келишувга мувофиқ, навбатдаги Олий даражадаги учрашув 1998 йилнинг биринчи ярмида Алмати шаҳрида ўтказиладиган бўлди. ЭКОнинг асосий қонун чиқарувчи органи бўлган Ташқи ишлар вазирлари кенгаши эса шу йил кузида Туркиянинг Измир шаҳрида йиғилиб, янги таҳрирдаги Низомни — Измир шартномасини имзолайди.

Республикамиз Президентининг янги Тажан—Сарахс—Машҳад йўли очилиши тантаналарида ва ЭКОнинг олий даражадаги учрашувида иштироки мамлакатимизнинг минтақада тинчлик ва барқарорликни таъминлаш, ўзаро ҳамкорлик алоқаларини кенгайтириш йўлидан изчил бораётганини яна бир карра намойиш этди.

Носир МУҲАММАД

Саида ЗУННУНОВАНИНГ— 70 ЙИЛЛИГИ

Эркин ВОҲИДОВ,
ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚ ШОИРИ

ЖАСОРАТЛИ ИЖОДКОР

Саида Зуннунова 50-70 йиллар ўзбек шеъриятида нафосатли, найдек майин овози билан ўзига хос ўрин тутган ижодкор. Саида опа айни ижод қилган даврда шеъриятимизда кўпроқ баландпарвоз — Маяковскийона чақириқ оҳанглар ҳукмрон эди.

Бамисоли қишда қаҳратон заҳрига қарши бош кўтарган бойчечак монанд Саида Зуннунованинг овози ўша замоннинг тумтароқ оҳангларига қарши исён бўлди. Саида Зуннунованинг дилбар шеърлари ва сокин ҳикоялари адабиётнинг асл вазифасини одамларга эслатди. Инсоннинг меҳрини, қалбини куйлаш кераклигини адабиётимизнинг ёдига солди.

Худо Саида опага узоқ умр бермади. Опанинг ижод йўли нисбатан қисқа бўлди. Лекин ижодкорнинг адабиётда тутган ўрни у ёзган асарлар сони ёки шоир яшаган умр билан ўлчанмайди. Саида Зуннунова ўзининг баҳордек қисқа ҳаётида анвойи чаманзор яратишга улгурди. Серқирра ижодкорнинг лирик шеърлари ва достонлари инсон қалб кечинмаларининг қуйма манзараси бўлса, сокин денгиздай жимиллаган ҳикояларида туйғулар тиниқлиги, фалсафий теранлик миллий ҳаёт воқеалари сатҳида яркираган Айсбергни эслатади. Саида Зуннунованинг қатор ҳажвий асарлари ва пиесаларида ҳам ростгўйлик, самимият, назокат бор.

Ҳа, Саида Зуннунова теран асарлари билан адабиётимизда чуқур из қолдирди. Опанинг юрт фарзанди сифатида, мана шу Ватаннинг фидойи ижодкори сифатида қилган ҳаётий ва ижтимоий жасорати барчамизга ибратдир.

Ҳаёт шоиранинг бошига бешафқат кунларни солди. Унинг турмуш йўлдоши, машҳур ёзувчимиз Саид Аҳмад халқ душмани аталиб, қамоққа олинди. Бу йиллар Саида Зуннунова учун жуда катта синов йиллари бўлди. Замон тазйиқларига қарамасдан, «ё партбилет, ё эринг» деган пўписаларга қарамай, маош олиб турган ишидан ҳам, адабиётдан ҳам бадарға бўлишни бўйнига олиб, шоира ўз виждони амрини бажарди. Умр йўлдошига содиқ қолди.

Тоталитар тузум заҳматларини бошқалардан кўра кўпроқ ўз бошидан кечирган Саида Зуннунова, афсуски, Ватанимиз мустақиллиги кунларига етиб келолмади. Ижодда айни камолга етган даврида, 51 ёшида ҳаётни тарк этди. Агар шу кунларда Саида Зуннунова тирик бўлганида нуроний онахон бўлиб қаторимизда юрган бўларди. Мустақиллик шукронасини қилган бўларди.

XX аср ўзбек адабиётининг босиб ўтган йўлини ҳақиқат излаш, инсон қалбига яқинлашиш йўли деса бўлади. Саида Зуннунова ижоди бунга ёрқин мисолдир. Шоира умр бўйи ҳақ сўзни айтди ва қалбининг буюрганини ёзди. Замонасозлик қилмади. Шоиранинг бу хислатлари ёш шоирларга ўрнак бўлгуликдир.

Ватанимиз камолот сари дадил қадамлар ташлаётган бир пайтда адабиётимизнинг, хусусан, шеъриятимизнинг ҳам уфқларига ишонч билан қарайман. Бу шеърият чинакам озод, юксак шеърият бўлади. Юртимизнинг шеърият мухлислари адабиёт учун осон бўлмаган замонларда ижод қилган ва қалб сўзларини айтишга журъат этган Саида Зуннунова сингари ижодкорларини ҳамиша эъзозлайди.

3-бет

ТАНЛОВ ҒОЛИБЛАРИ

Баҳор концерт залида Ўзбек халқ чолғулари ва баян чолғу куйлари бўйича ёш созанда-ижрочилар Республика кўрик-танловининг якунловчи концерти бўлди. Концерт бошланишидан олдин Маданият ишлари вазири ўринбосари Р. Юнусов ғолибларни қизғин табриклади ва вазирликнинг Дипломи ҳамда «Ўзбек халқ чолғулари ва баян ёш созанда-ижрочилари республика танловининг нишондорлик унвони»ларини топширди. Биринчи ўринни Тошкент Давлат консерваторияси аспиранти Султон Қосимов, шу институт толиби Маъмуржон Зилолов, Урганч мусиқа билим юрти толиби Азамат Абдуқодиров, Тошкент шаҳридаги Ҳамза номидаги мусиқа санъат билим юрти толиби Сардор Неъматов, Гулистон давлат санъат билим юртидан Аброр Мансуров эгаллашга муваффақ бўлдилар. Иккинчи ўрин Тошкент Давлат консерваториясидан Бахтиёр Тоиров, Ҳусниддин Суяров, Баҳодир Тожиматов, Бахтиёр Саидов, А. Қодирий номидаги Маданият институтидан Назира Болтаевага насиб этди. Учинчи ўринга эса Алишер Навоий номидаги академик Катта театрдан Шерзод Умаров, Гулистон Давлат санъат билим юртидан Алишер Рустамов, М. Ашрафий номидаги Тошкент Давлат консерваториясидан Музаффар Ҳайитқулов сазовор бўлдилар.

Г. ҚУРБОНОВА

КОНЦЕРТГА МАРҲАМАТ

Шу йил 26 май куни соат 16.00 да Халқлар дўстлиги саройида «Ўзбекистон — Ватаним маним» қўшиқлар кўрик-танловининг Тошкент шаҳри бўйича якунларига бағишланган катта концерт бўлади.

Истиқлол ва иқтисод

ДАРОМАД ВА ПУЛ ҲАРАКАТИ

Ўзбекистон Республикаси Марказий банки Статистика ва иқтисодий таҳлил департаменти директори Ислом Тошқозоқович Саломов «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» мухбири саволларига жавоб беради.

— Тижорат банкларининг юридик шахсларнинг депозитларига ва аҳолининг омонатларига оид фоиз ставкалари тўғрисидаги янги маълумотларни шарҳлаб берсангиз.

— Банклар кўрсатадиган хизматлар орасида депозит хизмати алоҳида ўрин тутади. Банк депозити — жисмоний шахс, корхона, давлат ташкилоти, яъни банк мижози номидан маълум муддатга ва ҳақ эвазига банкка сақлаш учун топширилган пул маблағидир.

Тижорат банкларининг юридик шахслар депозитлари ва аҳоли омонатларига оид фоиз ставкалари 1996 йил март ойи маълумотлари тижорат банкларининг депозит хизмати кўрсатиш борасидаги имкониятларини кўрсатиб турибди. Турли тижорат банкларида юридик шахсларнинг депозитларига оид ўртача фоиз ставкаси турличадир. Масалан, Ташқи иқтисодий фаолият миллий банкида 13 фоизни, «Узмевасабзавотбанк»да эса 61 фоизни ташкил этди. Худди шунингдек, аҳоли омонатларига оид ўртача фоиз ставкаси ҳам тафовутли бўлиб, Ташқи иқтисодий фаолият миллий банкида 40 фоизни, «Узмевасабзавотбанк»да эса 81 фоизни ташкил этди. Ўз навбатида хўжалик субъектларига берилган кредитларга оид ўртача фоиз ставкалари Ташқи иқтисодий фаолият миллий банкида 76 фоизни, «Узмевасабзавотбанк»да эса 126 фоизни ташкил этди. Келтирилган мисолни таҳлил этиб, шундай хулоса қилиш мумкинки, банкнинг депозитларга ва омонатларга тўлайдиган фоиз ставкалари қанчалик юқори бўлса, шу банк берадиган кредитнинг фоиз ставкаси ҳам шунчалик юқори бўлади.

— Даромад фоизлари турли банкларда турличадир. Бунинг сабабларини қандай изоҳлаш мумкин?

— Банкларнинг вақтинча бўш пул маблағларини жалб этишларидан кўзланган асосий мақсад жамланган маблағларни кредит ресурслари сифатида жойлаштиришдан иборат.

Банклар омонатчиларга маълум миқдорда фоиз тўлаб, қарз олувчилардан юқорироқ фоиз ундирадилар. Ана шу фоизлар ўртасидаги фарқдан банк фойдаси ҳосил бўлади.

Банк фоиз ставкалари қўйилган омонатлар учун ҳам, берилган қарзлар бўйича ҳам ўзгарувчан кўрсаткичдир. У банк ссудаси характерига, қарзга бўлган муҳтожликка қараб ўзгариб туради.

Бозор иқтисодиётига хос объектив қонунлардан бири талаб ва таклиф қонунидир. Бугунги кунда республикада 30 та тижорат банки ўзининг 545 та филиаллари билан фаолият кўрсатмоқда. Демак республикада пул-кредит бозорида соғлом рақобат шаклланиши учун лозим бўлган шарт-шароит мавжуд. Тижорат банклари ўз имкониятлари ва мижозларининг қарзга бўлган эҳтиёжларини инобатга олиб, маълум фоизлар тўлаш шарти билан аҳолининг омонатларини жалб этадилар.

Ўзбекистон Республикасининг «Банклар ва банк фаолияти тўғрисида»ги Қонунига мувофиқ банк муамалалари бўйича фоиз ставкалари ва воситачилик ҳақи миқдори банклар томонидан мустақил белгиланади.

Даромад фоизлари бозор шароитида турли банкларда турлича бўлиши объектив ҳолдир. Аҳоли хоҳишига кўра ўз омонатларини истаган банкка қўйиши мумкин.

1995 йилда амалга оширилган пул-кредит сиёсати ва пул-кредит соҳасидаги бир қаторислоҳотлар туфайли ойма-ой сўмнинг харид қобилияти ошиб бориб, инфляция пасайди. Пулнинг қадрсизланиш даражасининг пасайиши, фоиз сиёсатини шароитга мос равишда юритиш заруратини келтириб чиқарди. Шуни ҳисобга олиб, Марказий банк қайта молиялаш ставкасини пасайтириш юзасидан бир қатор чоралар кўрди. Июл ойидан қайта молиялашнинг ойлик фоиз ставкасини белгилашга ўтилди. 1995 йил 1 июлдан эътиборан Марказий банкнинг қайта молиялаш ставкаси ойига 10 фоиз ва 1 августдан 7 фоиз миқдорида белгиланди, бу эса йилига 84 фоизни ташкил этади. Бу кўрсаткич йил бошида 225 фоизни ташкил этган эди.

Фоиз сиёсатини янада такомиллаштириш ва хўжалик субъектларининг ишлаб чиқариш фаолиятини рағбатлантириш мақсадида Марказий банк тижорат банкларига уларнинг ўз

Давоми иккинчи бетда

ЯНА БИР АСОС

Тоталитар тузумнинг энг белгили хусусияти фуқароларни дунё ахборотларидан мосуво қилиб, уларга лозим кўрилган хабарларни мафкуранинг силлиқ қоғозига ўраб, тақдим этишида кўринади. Биз собиқ шўролар замонида информация очлиги нималигини бошдан кечирдик. Жаҳон бир тарафу «Биз — ўзимиз!» бир ёқмиз, дея керилиб юраверишимиз оқибатида халқлар бошига озмунча кулфат тушмади...

Бугун бундайин асоратли меросдан қутулиб, тозариб бораётган жамиятимиз демократик қадриятларга катта ҳавас ва иштиёқ билан интилаётганини тараққийпарвар жаҳон жамоатчилиги хайрихоҳ бўлиб кузатаётир. «Ошкоралик» деб номланган йилларнинг асов, тийиқсиз тўлқинлари босилиб, эркимизни тўла қўлга олиб, дунёнинг маърифатли, тўқ халқлари яшаш тарзига чуқур назар ташлаб кўриб, биз вазмин қадамимизни замоннинг оёқ олишига мослай бошладик. Биз мўйсафид Шарқнинг панду насиҳатларини ва навқирон Ғарбнинг ғайрат - шижоатини тараққиётимизнинг омили деб билиб, айни пайтда, шарқона маҳдудлигу ғарбга хос бегоналашувни инкор этарканмиз, демократиянинг тантанасини сафсатабозликдан холи, фуқаролари, ижтимоий табақалари, сиёсий партиялари ва ҳаракатлари озод ҳамда маданиятли бўлган жамиятда кўрамиз. Бундай жамият қурилиши режалару «беш йилликлар» иши эмас. Бундай жамият узлуксиз, босқичма-босқич давом этадиган туб ислоҳотларнинг бутун бир даврини ўз ичига қамраб оладиган табиий жараёндир. Ёш республикамиз ана шу жараёнлар йўлига тушгани, Давлатимизнинг ислоҳотлар бошида тургани, амалга оширилаётган ҳуқуқий-маъмурий тадбир-чоралар тараққиётнинг инсонпарвар маданий йўлини — демократияни кафолатлайди. Бунинг яна бир асоси Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг «Ўзбекистоннинг ижтимоий тараққиётида телевидение ва радионинг ролини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармонидир. Фармонда Ўзбекистон Телерадиокомпаниясига мустақил субъект ҳуқуқи берилган ҳамда унга ахборотларнинг мафкурадан мутлақо холи бўлишини, жамоатчилик фикрининг хилма-хиллигини акс эттиришни, инсоннинг эътиқодлари, қадр-қиммати, ҳуқуқ ва эркинликлари ҳурмат қилинишини таъминлашдек ҳуқуқий давлат мезонларига мос вазифалар юклантан.

Бу вазифалар орасида «мамлакатда конституциявий нормалар ва қонунчиликни чуқур тушунтириш, уларни рўёбга чиқаришга ва ҳуқуқий жамиятни барпо этишга ҳар томонлама кўмаклашиш» иши, айниқса, долзарбдир. Зеро, қадимда ўтган римлик донишманд айтганидек, фуқаролари қонунларга қулдек итоат этадиган давлат дунёдаги энг қудратли мамлакатдир.

Аҳмад ОТАБОЙ

БАСТАКОР ТЎЙИ

Республикамиз ижодий жамоатчилиги, санъат мухлислари ўнлаб етук мусиқа асарлари, мустақил Ўзбекистоннинг Давлат мадҳияси мусиқаси муаллифи, Ўзбекистон халқ артисти Мутал Бурҳонов таваллудининг 80 йиллигини нишонламоқда.

Бастакорнинг қўшиқ ва романслари, вокал-симфоник асарлари, «Алишер Навоий» операси мусиқа санъатимиз хазинасидан муносиб ўрин эгаллаган. Бастакор табаррук ёшини қатағон йиллари қурбонларига бағишланган беш қисмли «Абадий хотира» марсияси ва Абдураҳмон Жомий ғазалига басталаган «Ширу шакар» қўшиғи билан кутиб олди.

Пойтахтдаги муҳташам «Туркистон» саройида 14 май куни бастакорнинг таваллуд куни муносабати билан тантанали кеча бўлиб ўтди.

Давлатимиз раҳбари Ислом Каримовнинг Фармонига биноан М. Бурҳонов Ўзбекистон Республикасининг Фахрий ёрлиғи билан тақдирланган эди. Президентнинг Давлат маслаҳатчиси Х. Жўраев ана шу Фармонни ўқиб эшиттирди.

Тантанали кеча бастакорнинг муаллифлик концерти билан якунланди.

(УзА).

Мутал Бурхонов (чапдан учинчи) бир гуруҳ бастакорлар даврасида

ЮБИЛЕЙ КОНЦЕРТИ

Мухтор Ашрафий номидаги Тошкент Давлат консерваториясининг катта залида Амир Темур таваллудининг 660 йиллиги, Наманган санъат билим юрти ва унинг оркестри 60 йиллигига бағишланган тантанали кеча бўлди. Маросимда Наманган Давлат санъат билим юртининг собиқ талабалари қатнашдилар. Республика кўрик-танловларининг бир неча бор ғолиби, Наманган Давлат санъат билим юртининг оркестри ўзбек ва хорижлик композиторлар асарларидан тузилган концерт дастурини (оркестрнинг бадиий раҳбари ва дирижёри Владимир Горнастаев) намойиш этди.

Г. МУСАЕВА

АХБОРОТ

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Фармойишига биноан Ўлмас Саиджонов «Ўзбекнаво» гастрол-концерт бирлашмаси бош директорининг ўринбосари этиб тайинланди.

БОБУР АВЛОДЛАРИ БИЛАН УЧРАШУВ

Ҳиндистонда истиқомат қилаётган Бобурий сулола вакиллари Ўзбекистонга илк бор ташриф буюрганига ҳали кўп вақт бўлгани йўқ. Икки йил муқаддам Бобурий сулола вакилларидан Зиёвуддин Тусий бошлиқ меҳмонлар юртимизга келиб кеттач, улар билан мунтазам алоқалар йўлга қўйилди. Хусусан, Тусийлар хонадонининг олти фарзанди Республика Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги кўмагида Ўзбекистонда таҳсил ола бошлади. Улар ўзбек тилини севиб ўрганмоқдалар.

Яқинда Ўзбекистон Республикаси Халқаро маданий-маърифий алоқалар миллий уюшмасида Зиёвуддин Тусий бошчилигидаги Ҳиндистон Бобурийлар жамияти вакиллари билан учрашув бўлди. Унда жамиятнинг маданият ишлари бўйича котиби Масиҳиддин Тусий ҳамда кўп йиллар ЮНЕСКОнинг экспертларидан бўлиб ишлаган ва бугунги кунда Лондонда яшаб Бобурийлар меросини ўрганишга катта ҳисса қўшаётган Ҳабиб Зубайдий, шунингдек, Тусийларнинг Тошкентда таҳсил олаётган фарзандлари ҳам иштирок этдилар. Қабул маросимида Ўзбекистон Республикаси Халқаро маданий-маърифий алоқалар миллий уюшмаси раиси М. Мирқосимов мустақиллик йилларида Ўзбекистон халқи ўз миллий қадриятларини, бобокалонимиз Амир Темур маданий меросини тиклаш ва эҳтиром кўрсатиш имконига эга бўлгани ҳақида сўзлади. Бобурий авлодлар вакилларининг Ўзбекистонга ташрифи, ўзаро борди-келдилар ҳам ана шу буюк имкониятнинг самарасидир.

Учрашувда Зиёвуддин Тусий, Ҳабиб Зубайдий, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Пиримқул Қодиров, Бобур жамғармаси раиси ўринбосари, ёзувчи Хайриддин Султонов ўз сўзларида мустабид тузум замонида Амир Темур ва Заҳириддин Бобурлар ҳақидаги асл ҳақиқатларни айтиш қийин бўлганлигини, тарихимизда темурийлар давридан сўнг энг яхши ойдин даврлар мустақиллик йилларида бошланганлиги, ўзбек халқи улуғ авлодлари руҳидан мадад олиб, янги буюк давлат қураётганлиги, Бобурий сулола вакиллари билан ана шундай улуғ кунларда ота юртда учрашиш бахтига муяссар бўлганликлари ҳақида дил сўзларини айтдилар. Ҳиндистондаги Бобурийлар жамияти билан Ўзбекистон Республикаси Халқаро маданий-маърифий алоқалар миллий уюшмаси ўртасида битим имзоланди. Унга биноан ҳар икки мамлакат халқлари ўртасидаги дўстлик ва ҳамкорликка амалий ҳисса қўшиш учун Заҳириддин Муҳаммад Бобурнинг ижодий мероси, тарихнинг олтин даврлари мавзусида халқаро кўламда илмий анжуманлар, учрашувлар ўтказилди. Меҳмонларга миллий уюшма номидан совға-саломлар топширилди. Ўзбек санъаткорлари ижросидаги мумтоз куй ва қўшиқлар дилларга ҳузур бағишлади. Ўз навбатида З. Тусий бошчилигидаги жамият номидан ҳам Халқаро миллий уюшма ва Бобур жамғармасига эсдалик совғалари тақдим этилди.

* * *

Зиёвуддин Тусий бошчилигидаги ҳиндистонлик Бобурий сулолаларнинг вакиллари шу куни «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетаси таҳририятига ташриф буюришди. Ҳафталик бош муҳаррири Аҳмаджон Мелибоев Ўзбекистон ижодий жамоатчилиги ўтмиш маданий қадриятларини тиклаш йўлида амалга ошираётган ишлар, мустақиллик туйғусини, миллий ғурурни камол топтириш борасидаги газета жамоасининг саъй-ҳаракатлари хусусида сўзлаб берди. Учрашувда Ўзбекистон Республикаси Халқаро маданий-маърифий алоқалар миллий уюшмаси раиси М. Мирқосимов иштирок этди.

ДАРОМАД ВА ПУЛ ҲАРАКАТИ

Боши биринчи бетда

ресурслари ҳисобидан бериладиган кредитлар бўйича фоиз ставкаларини қайта кўриб чиқишни тавсия этди. Натижада фоиз ставкалари сезиларли даражада барқарорлашди.

Шу ўринда бир нарсани таъкидлаб ўтиш лозимки, депозитларга ва аҳоли омонатларига тўланадиган юқори фоизлар мазкур банкнинг молиявий барқарорлиги белгиси ҳисобланмайди. Ҳар қандай тижорат банкининг молиявий барқарорлиги, аввало, банк мижозларининг молиявий барқарорлиги билан бевосита боғлиқ. Шундай экан, менинг фикримча эртанги барқарорликни ўйлаган ҳар бир банк ўз мижозларига юқори фоизларда кредит бермайди. Аксинча ўз мижозларини ҳар томонлама қўллаб-қувватлаб, уларга имкон даражасида паст фоизларда кредит беришга ҳаракат қилиши ва ўз навбатида жалб этиладиган депозитлар ва омонатларнинг арзон бўлишига эришиши лозим.

— Халқ банкининг омонатлар учун тўлайдиган фоиз ставкаларининг ўзгариш сабаби нимада? Ҳозир қайси банклар юқори фоиз ставкалари билан ажралиб турибди?

— Бугунги кунда мамлакатимизда фаолият кўрсатаётган 29 та тижорат банкининг барчаси омонатчилар билан ишлаш ваколатига эга. Албатта, бу борада Халқ банкининг ўрни ва салмоғи алоҳида. Республика аҳолисининг банкларда жамланган омонатларининг деярли 90 фоизи Халқ банки жалб этган маблағлардир.

Ўтган 1995 йилнинг январ ойида инфляция даражаси 16,5 фоиз бўлган бўлса, мазкур кўрсаткич ойма-ой пасайиб бориб, йил охирига келиб 2,2 фоизни ташкил этди. Юқорида таъкидлаганимиздек, инфляция даражаси пасайиб борар экан, ўз навбатида кредитлар ва омонатлар учун тўланадиган фоизлар миқдори ҳам пасайиб бориши табиий ҳолдир.

Тижорат банки учун бўш пул маблағларини жалб этиш масаласи бир муаммо бўлса, жалб этилган маблағларни тўғри жойлаштириш ва ундан маълум фойда кўриш ҳам яна бир муаммодир. Масалан, Халқ банки жалб этган маблағлар учун тўланадиган фоизлар миқдори ўтган йилда кескин ошиб борди. Ўз навбатида Халқ банкининг кредит ресурслари бозорида сотиш учун таклиф этган кредит ресурслари нархи ҳам ошиб борди. Бунга қарши уларо инфляция даражаси пасайиб бориши натижасида йилнинг иккинчи ярмидан бошлаб банк жамлаган ресурсларни жойлаштиришда айрим муаммолар вужудга келди. Бундай ҳолатда бирдан-бир тўғри йўл жалб этилган омонатлар учун тўланадиган фоизлар миқдорини камайтиришдир. Шунинг учун ҳам Халқ банки бошқаруви шу йил 1 февралдан бошлаб жалб этилган омонатлар учун тўланадиган фоизлар миқдорини камайтириш тўғрисида қарор қабул қилди.

Марказий банк бундан кейин тижорат банкларининг юридик шахсларнинг депозитларига ва аҳолининг омонатларига оид фоиз ставкалари тўғрисидаги маълумотларни матбуотда мунтазам эълон қилиб боради. Бугунги кунда республика тижорат банклари томонидан омонатларнинг турли шакллари жорий этилган. Муддатли ва талаб қилиб олинадиган омонатлар, эркин муомаладаги валютадаги омонатлар шулар жумласидандир. Шунинг учун ҳам, аҳоли ўз бўш пул маблағларини қайси банкка қўйишини, маблағларини қанча муддатга ва қанча миқдорда қўя олишига қараб танлагани маъқул. Шу билан бирга аҳоли ўз омонатларини турли тижорат тузилмаларига эмас, фақат республика банкларига қўйишларини тавсия этар эдим. Чунки республика банкларининг молиявий барқарорлиги ва омонатчилар олдидаги ўз мажбуриятларини бажара олишлари Марказий банк томонидан доимий назоратда.

Тижорат банки кредит бозорида қанчалик фаол иштирок этиб, жамлаган маблағларини изчил жойлаштира олса ва бу маблағларнинг айланиш тезлигини оширишга эришса, шунга мувофиқ даромад кўради ва ўз омонатчиларига ҳам юқори фоизлар тўлаш имконига эга бўлади. Инфляция даражаси тобора пасайиб борар экан, ўз навбатида банкдан қарз олувчилар ҳам кам кредитдан фойдаланганлик учун камроқ фоиз тўлайдилар. Шунга боғлиқ тарзда банкларнинг омонатчиларига тўлайдиган даромад фоизлари ҳам пасайиб боради. Лекин бу аҳолининг омонатларидан оладиган даромади камаяди деган сўз эмас, аксинча, омонатлар фоиз ставкаларининг камайишидан кўриладиган зарар инфляциянинг пасайиши ҳисобига қопланади, яъни тижорат банклари пулни омонатга жалб қилаётганда ҳамиша пулнинг қадрсизланишини ҳисобга олади. Шунинг учун ҳам тижорат банкларига пулни омонатга қўйиш фойдалидир.

Ўтган йилнинг охири ва бу йилнинг биринчи чораги маълумотларини солиштириб кўрсак, тижорат банкларининг кредитларга оид фоиз ставкаларини пасайиб борганининг гувоҳи бўламиз. Масалан, халқ хўжалигини кредитлашда салмоқли ўрин эгаллаган «Ўзсаноатқурилишбанк» қисқа муддатли ссудалар бўйича ўртача тор... октябр ойида 104 фоизга, декабр ойида 86 фоизга тенг бўлган бўлса, март ойига келиб 79 фоизга тенг бўлди. «Ўзсаноатқурилишбанк» вексел кредитларининг фоиз ставкалари эса бундан ҳам паст бўлиб, бугунги кунда 35 фоизни ташкил этмоқда. Инфляция даражасининг кутилаётган ўзгариш суръатларига мос равишда бу кўрсаткичлар бундан буён ҳам пасайиб бориши кутилмоқда.

— Қимматли қоғозлар бозорини ривожлантиришда республика банкларининг ўрни тўғрисида сўзлаб берсангиз.

— Ҳозирги кунда тижорат банклари Марказий банк томонидан ишлаб чиқилган векселлар, депозит ва жамғарма сертификатлари бозорини ташкил этиш ҳамда фонд бозори инфраструктурасини ривожлантиришни таъминловчи ҳужжатлар тўпламлари асосида ушбу бозорда қатор фаолият турларини амалга оширмоқда.

Республика фонд бозорида банклар томонидан 4 турдаги қимматбаҳо қоғозлар муомалага чиқарилган.

Тижорат банкларидан 1996 йил апрел ойида олинган маълумотларга асосан, банкларнинг 1462 млн. сўм миқдордаги акциялари, 135 млн. сўм миқдоридаги депозит сертификатлари, 52,5 млн. сўм миқдоридаги жамғарма сертификатлари ва 5100 млн. сўм миқдоридаги векселлар эмиссияси рўйхатдан ўтган ва уларнинг 5502,3 млн. сўмлиги амалда сотилган.

1995 йилда республика векселлар бозорига асос солинди ва у ҳозирги кунда ўзининг натижаларини бермоқда. Векселлар ҳозирги кунда барча корхоналар ўртасида энг актив тўлов воситаси сифатида қўлланилмоқда. Векселлар реализация қилина бошлаши билан пулга эҳтиёжманд соҳаларнинг маблағ билан таъминланишида, кераклли соҳаларни, корхоналарни молиялаш масалаларида ижобий бурилишлар кўзга кўрина бошлади. Жадал суръатлар билан ривожланиб бораётган векселлар бозори тобора кўпроқ банк ва корхоналарни ўзига қамраб олмоқда.

Векселлар қисқа вақт ичида ўз оборотида молия ва ишлаб чиқариш соҳаларини иккала томон учун ҳам фойдали тарзда бирлаштирди. Банклар ва хўжалик субъектлари векселлардан ҳисоб-китобларда тўлов ва кредитлаш воситаси сифатида фойдаланмоқда. Бу эса халқ хўжалигининг барча тармоқларида вексел муомаласининг фаол айланишини таъминламоқда ва натижада, бу фонд бозори воситасининг ишончлилиги ошмоқда.

Бугунги кунга келиб қимматбаҳо қоғозлар бозорига ҳаммаси бўлиб 15638,2 млн. сўмлик векселлар чиқарилган. Шундан 10538,2 млн. сўмлигини корхона векселлари, қолган 5100 млн. сўмлигини банк векселлари ташкил этади. Бу векселлар орқали 65 млрд. сўмлик ўзаро қарзлар камайтирилди.

Банклар республикамизда энг йирик ҳиссадорлик жамиятлари ҳисобланади. 1995 йил давомида ҳиссадорлик банклари қаторига яна 8 та банк қўшилиб, ҳозирги кунда уларнинг сони 21 тага етди.

Банклардан олинган маълумотларни таҳлил қилиш натижалари аҳоли томонидан харид қилинган банклар акцияларининг 60,4 фоизини оддий акциялар ташкил қилганини кўрсатди. Агар бу маълумотни ўтган йилнинг бошидаги ҳолат билан таққосласак, аҳолининг қимматбаҳо қоғозларга бўлган муносабати ўзгараётганлигини, унга бўлган ишончнинг ортаётганлигининг гувоҳи бўламиз. Чунки аҳолининг ўтган йиллардаги акциялар пакетининг асосий қисмини имтиёзли акциялар ташкил этган бўлиб, ўтган йил бошида жами аҳоли харид қилган банк акцияларининг 44,1 фоизи оддий акциялар бўлган. Бугунги кунда аҳолини доимий даромадлардан кўра мулкдорлик ҳуқуқи кўпроқ қизиқтирмоқда. Лекин бу, аҳоли имтиёзли акциялар сотиб олмаяпти деган сўз эмас, аҳоли банклар имтиёзли акцияларининг 71,6 фоизини сотиб олган. Бунга банклар томонидан имтиёзли акциялар учун тўланаётган дивидендларнинг нисбатан юқорилиги сабаб бўлмоқда. «Ўзсаноатқурилишбанк» 1995 йилда ўз акциядорларига: юридик шахслар учун 130 фоиз ва жисмоний шахслар учун — 180 фоиз, «Пахтабанк» — имтиёзли акциялар учун 150 фоиз ва оддий акциялар учун 120 фоиз, «Ўзавиабанк» мос равишда — 300 фоиз ва 250 фоиз, «Андижонбанк» — 150 фоиз ва 145 фоиз, «Туронбанк» — 100 фоиз миқдорда дивидендлар тўлади.

Ўз-ўзидан эмитентлар тўғрисидаги маълумотни қандай олиш мумкин, деган савол туғилади. Бундай маълумотларни матбуотда эълон қилинаётган эмитент ҳиссадорлик жамиятларининг акция проспект эмиссияларидан, эмитент корхонанинг ўзидан, қимматбаҳо қоғозлар савдоси билан шуғулланувчи биржа, инвестиция фондлари, брокерлик идоралари, «Вақт» депозитарий бўлимлари, фонд дўконлари, тижорат банклари бўлимларидан олиш мумкин. Аҳоли учун қимматбаҳо қоғозлар чакана савдосини ташкил этиш мақсадида республиканинг турли ҳудудларида 55 та фонд дўконлари ташкил этилди.

Ҳозирги кунда фонд дўконлари орқали аҳолига имтиёзли нархлар билан 413 та ҳиссадорлик жамиятининг 45,4 млн. сўмлик 188 минг дона акцияси нақд пулга сотилди.

Лекин шуни таъкидлаш лозимки, корхона ва банкларнинг қимматбаҳо қоғозларини сотиб олишда аҳоли кўпроқ тўланаётган фоизлар миқдорига эмас, балки қимматбаҳо қоғозни чиқарган эмитент - корхонанинг бугунги молиявий ҳолати, фаолият тури, келажакдаги ривожланиш йўналишига ҳам эътиборни қаратиши зарур. Бизнинг фикримизча, агар аҳоли ишлаб чиқариш фаолияти билан шуғулланаётган корхоналар ва банкларнинг қимматбаҳо қоғозларини сотиб олсалар, биринчидан, сарфлаган маблағи куйиб қолмайди, иккинчидан, бу билан ишлаб чиқаришнинг янгиланиши ва ривожланишига ҳамда миллий валютамиз — сўмнинг қадри ошишига ўз ҳиссаларини қўшадилар.

Суҳбатдош
М. АБДУЛЛАЕВ

1995 йилнинг 19 июлида Қашқадарё вилоят прокуратурасига Косон шаҳрининг С. Айний кўчасидаги 123-уйда яшовчи Н. Қаҳҳорова ва унинг қизи Умиданинг тўсатдан йўқолгани тўғрисида шошилинч хабар келди. Бу ҳақда бош терговчи Неъматилло Исматов шундай ҳикоя қилади:

— Бизлар ўша пайтда вилоят прокурорининг биринчи муовини бўлиб ишлаётган С. Каттабоев бошчилигида ички ишлар ходимлари, криминалистлардан иборат тезкор гуруҳ тузиб, Н. Қаҳҳороваларнинг хонадонига етиб бордик. Дарвозаси қулфланган экан. Қўни-қўшни, укалари гувоҳлигида ичкарига кириб ҳовлини кузатдик: уй эшиклари ланг очиқ, жиҳозлар, кийим-кечаклар сочилган. Кимдир таъмирлаш ишлари билан шуғулланган шекилли, ҳовлида сомон, ғишт, плиталар, қурилиш асбоблари сочилиб ётибди. Атрофни, ичкарини диққат билан кўздан кечирдик. Калаванинг учини топиш учун аввало бу ерда кимлар ишлаганини аниқлаш керак эди. Унгача Н. Қаҳҳорованинг шахсини аниқладик: у 1941 йилда Косон шаҳрида туғилган. Узоқ йиллардан буён ўзининг шахсий «Волга»сида (машинани ўзи ҳайдайди) Косон, Муборак бозорларига қатнаб, тижорат ишлари билан шуғулланган. Кўпинча қизи Умидани ҳам ўзи билан бирга олиб юрган.

Кўп ўтмай Н. Қаҳҳорованинг қариндошлари бу ҳовлида ишлаган 4 нафар устани олиб келишди.

— Опанинг илтимоси билан ҳовлининг баъзи жойларини таъмирлаётгандик, — дейишди улар. — Аммо икки-уч кундан бери бу ерга келганимиз йўқ.

— Нега?

— Бир куни эрталаб келсак, дарвоза қулф. Картон қоғозга «Мен Тошкентга кетдим. Ишим — судда. Қайтгунимча келмай турингглар», деб ёзиб қўйилибди. Шундан бери бизни ўзи чақиришини кутиб юргандик.

— Сизлар келмагандан бери ҳовлида бирор ўзгариш бўлганми, қаранглар-чи!

Улар атрофга разм солиб бирдан ҳовли четидаги усти бетон плита билан ёпилган ҳовузнинг сув олинадиган оғзи негадир темир-терсак қўйилиб, устидан бетон билан суваб ташланганини сезишди. Лом билан ҳовуз оғзини очдик. Бадбўй ҳид таралди. Уй эгаларининг ўлдирилиб, шу ерга кўмилгани аниқ эди. Ишни экспертизага топширдик... Бу даҳшатли ишни содир этган қотилларни топишда асосий далил — «Волга»нинг гаражда йўқлигига эътибор бердик. Демак, жиноятчилар қотилликни содир этгач, машинани миниб қочишгани аниқ. Н. Қаҳҳорованинг қўшниси М. Саидов усталар айтган ёзувли картон қоғозни олиб қўйган экан, бизга берди. Кўчалар, маҳаллаларга одам юбордик. Туман, вилоят ДАН ходимларига «Волга»нинг белгилари, давлат рақами берилиб, машинани қидириш лозимлиги айтилди.

Уйқусиз кунлар бошланди... Бир неча кундан кейин тезкор гуруҳ ходимлари шундай маълумотни топиб келишди: косонлик Зиёдулло Қодиров ва Александр Орзиқуловларнинг «Волга» машинасини миниб юришганини одамлар кўришган. Тезликда уларнинг яшаш жойи, шахси аниқланди: Зиёдулло Қодиров 1970 йилда Косон шаҳрида туғилган. Ровот маҳалласининг Т. Сулаймонов кўчасида, 64-уйда яшайди. Ҳеч қаерда ишламайди. Муқаддам судланган. Александр Орзиқулов 1970 йилда Косон шаҳрида туғилган. Ровот маҳалласининг Б.Муродуллаев кўчасида, 6-уйда яшайди. Ҳеч қаерда ишламайди. Аввал майда жиноят содир этгани учун ахлоқ тузатиш ишига ҳукм қилинган.

Аммо улар уйларида йўқ эди. Қаёққа кетишганини ҳеч ким билмайди. Шунда Зиёдулло Қодировнинг Қамаши туманининг Пасттол қишлоғида Шаҳло деган опаси яшаши аниқланди. Шу ёққа жўнадик. Қишлоқда бегона одам дарров билинади. Гап турмайди. Шу ерлик одамлар бир неча кун бурун Камол Юсуповникига икки йигит оқ «Волга» миниб келганини айтишди. Камол акани топиб, бўлган воқеани ётиғи билан тушунтирдик.

— Ҳа, — деди у. — Косонлик шу йигитлар келишувди. Лекин икки соатча бўлди, кетишди.

— Қаёққа, билмайсизми?

— Аниғини билмайман. Лекин, менимча, Россияга. Чунки Александрнинг ўша ёқда қариндошлари бўлса керак.

Яна Косонга қайтдик. Россиянинг қаерига кетган у? Одам боласи бир ишга астойдил жазм қилса, бир куни тагига етар экан. Топилган калаванинг учидан эҳтиёткорлик билан ушлаб, воқеанинг моҳиятини аниқладик. 3 ой деганда Александр Орзиқулов Русиянинг Орлов вилоятидан, 7 ойдан сўнг Зиёдулло Қодиров Туркманистоннинг Ашгабат шаҳридан ушлаб келинди.

Бу жиноий ишни очиш, қотилларни ахтариб топиш, далиллар билан бўйнига қўйиб, айбларига иқрор қилиш осон эмас. Жиноят иши ҳужжатлари 1000 варақдан кўпроқ бўлганининг ўзиёқ буни кўрсатиб турибди. Ички ишлар ходимлари, криминалистлар кун-тун, қишу ёз меҳнат қилишди. Қотилларни минг бир азоб билан қаҳратон қишда бошқа мамлакатлар ҳудудидан олиб келишди. Ҳа, Н. Исматов бошлиқ тезкор гуруҳнинг оромсиз ўтган кунлари беҳуда кетмади. Шу туфайли Косонда содир бўлган бу даҳшатли жиноят тафсилотларини энди тўлиқ келтирсак бўлади.

ЯРИМ ТУНДАГИ ҚОТИЛЛИК

ИНСОН, АХЛОҚ ВА ҚОНУН

Бизда ҳамма нарса оила тарбиясига боғлиқ. Қуш уясида кўрганини қилади. Аммо жиноятчилар оилада яхши тарбия кўришмади. Енгил-елпи яшашга ўрганишди. Бу икки ишёқмас 1995 йилнинг апрел ойида, тунда Муборак деҳқон бозорида жойлашган Ҳабибулло Ҳақбердиевга қарашли савдо дўконининг қулфини бузиб, 65451 сўмлик мол-мулкини ўғирлашади. Ҳаром пуллар билан бир неча ой яйрашди. Шу ўртада ҳамшаҳарлари Норгул Қаҳҳорованинг мол-мулки кўплиги, бунинг устига ҳовлида қизи билан ёлғиз туриши, ҳимоясизлиги уларнинг диққатини тортди. Ҳовли атрофини кўздан кечириб, опанинг мол учун узоққа кетишини пойлашди. Ниҳоят, 1995 йилнинг 7 июл куни ярим тунда девордан ошиб тушиб қарашса, уй эгалари сафардан ҳориб-чарчаб келиб, ҳовлидаги тахта сўрида донг қотиб ухлашаяпти. Барибир улар уйғониб, ўғриликка тўсиқ бўлишлари аниқлигини ўйлаган жиноятчилар Норгул билан Умидани ўлдиришди...

Иккала жасадни ҳовузга ташлаб, устини шағал ва ғиштлар билан тўлдириб, оғзини бетон билан ёпиб ташлашди. Гараждан «Волга»ни ҳайдаб чиқиб, уйдаги қўлларига илинган бор нарсани унга юклашди. Кейин аниқланишича, олиб чиқилган бу нарсалар 2548000 сўмликни ташкил этган. Биров шубҳаланмаслиги учун уй эгаси номидан картон қоғозга юқоридаги сўзларни ёзиб, дарвозага илиб қўйишади. Зиёдулло Қодиров машинани ҳайдаб кетади. Нарсаларнинг кўпини Касби туманида яшовчи опаси Муҳаббатнинг уйига яшириб, эртаси куни Қамашига, Пасттол қишлоғидаги яна бир опаси - Шаҳлоникига боришади. Машинани қудаси Камол бува ҳовлисида электр пайвандлаш аппарати билан бўлаклаб, ярокcиз қисмларини унинг «ГАЗ-53» машинасига юклаб, қишлоқ яқинидаги кўлга ташлашади. Кераkли жойларини шу қишлоқлик Эштемир Ражабовнинг сомонхонасига яширишади. Кейин уларни ҳар кимларга сотишади. Бу орада ўзларини милиция ходимлари излаб юрганини сезиб қолиб, Русияга қочиб кетадилар. Қилмиш-қидирмиш деганларидек, улар барибир тумшуқларидан илинишди.

Вилоят прокуратураси, ички ишлар ходимлари - бош терговчи Неъматулло Исматов, оғир жиноятларни тергов қилиш бошлиғи Баҳром Ҳидиров, ўринбосари Р. Норқулов, бошқарма жиноят қидирув бўлимининг собиқ бошлиғи К. Отақулов, бўлим ходими Шоолим Номозов ва бошқа кўплаб фидойиларнинг етти ойлик меҳнатлари ниҳоясига етди. Яқинда вилоят суди биносида Равшан Турсунов раислигида, давлат айбловчиси, вилоят прокурорининг ёрдамчиси, кичик маслаҳатчи Шоназар Тўраев иштирокида бу жиноят иши кўриб чиқилди. Қотиллар Зиёдулло Қодиров билан Александр Орзиқулов олий жазога ҳукм қилиндилар.

Одам ўлдириш билан боғлиқ оғир турдаги жиноятлар келиб чиқишининг туб илдизлари қаерда? Буни Қашқадарё вилоят прокурори ўринбосари, адлия катта маслаҳатчиси Бахтиёр Ҳасанов шундай изоҳлайди:

— Бунинг сабаблари жуда кўп. Аксарият ҳолларда оилада ўзаро ҳурмат, тарбиянинг йўқлиги, ёшларнинг шафқатсиз одам ўлдиришлар билан боғлиқ чет эл видеофильмларини кўплаб кўриши, ахлоқий бузуқликлар, гиёҳвандликлар жиноятга сабаб бўлмоқда.

Шўролар даврида миллий қадриятларимиздан анча четлашдик. Албатта, жаҳон тараққиёти, маданиятини ўзлаштириш яхши нарса. Аммо бу жараён миллий замондан узоқлашмаган ҳолда бўлса яхши-да!

Булар нозик тушунчалардир. Кўп ёшлар буни тўғри англайвермайдилар.

Мен бир нарсани очиқ айтишим керак: одам ўлдириш билан боғлиқ ҳар қандай оғир жиноят албатта очилади. Мана, бизда тўрт йиллик шундай ишлар фош қилиняпти. Демак, кимки, қадамини нотўғри босиб, бировларга озор етказар экан, у албатта қилмишига яраша жазосини олади...

Суд жараёнида бир неча марта қатнашишга тўғри келди. Эндигина 26 ёшга тўлган навқирон бу кимсаларнинг кўзлари... Уларда шафқатсиз, совуқ бир ўт ёнади. Одамлар, ёнингизда содир бўлаётган, арзимасдек туюлган, инсон қадрини ерга ураётган иллатларга асло бепарво бўлманг! Олижаноб, илоҳий туйғуларингизни асранг, дегим келади.

Н. ТИЛОВ,
ўз мухбиримиз

АНЪАНА ВА ЗАМОНАВИЙЛИК

Ўзбекистонда кулолчилик қадимдан ривожланган, амалий санъатнинг бошқа турларига қараганда кишилар турмушига кенг кириб борган. У темурийлар, қорахонийлар ва аштархонийлар даврида гуллаган даврни бошидан кечирди. Бу даврларнинг қай бирини олмайлик, ҳаммасида кулолчиликда асосан уй-рўзғор учун зарур буюмлар ишланган. Уларда услубий анъаналар сақланиб қолган.

Шуниси қизиқки, неча асрлар оша сақланиб келаётган анъаналар даврлар ўтиб «замонавий» мавзулар билан бойиди. Айниқса, асримизнинг 40-йилларига келиб, бу ҳол оммавий равишда янгича тус ола бошлади. Энди кулолчилик безаги сифатида анъанавий ҳисобланган «бодом», «қалампир», «кўза» ва бошқа геометрик нақшларга ҳамоҳанг тарзда таниқли кишилар, ижод аҳлининг портретлари, турли саналарга бағишланган ёзувлар, бадиий асарлар қаҳрамонларининг умумлашма образлари ва меъморчилик обидаларининг тасвири ҳам кириб кела бошлади. Фикримизнинг далили сифатида улардан айримларига, хусусан, Тошкент давлат Санъат музейида сақланаётган асарларнинг баъзиларига тўхталиб ўтамиз.

Портрет туркумидаги асарлар орасида Алишер Навоийнинг портрети ишланган лаганлар диққатни тортади. Уларнинг кўпчилиги асосан В. Кайдаловнинг шоир юбилейи муносабати билан ишланган дастгоҳли рангтасвирдаги портрети асосида яратилган бўлиб, бир-бирига жуда ўхшаш.

Ўзбекистон кулолчилигида, хусусан, Тошкент мактабида актёрлар портретлари кенг тарқалган. Шуниси характерлики, улар ўзлари ёки бўлмаса «шоҳ» ролларидаги ҳолатларида тасвир этилганлар. Бу портретлар кўп ҳолларда оқ-қора рангларда ишланиб, лаганларнинг ҳошия қисми тўқ қизил ёки тўқ кўк фондаги «пахтагули», бошқа ҳолларда эса ислимий нақш композициялари билан безатилади. Бу каби асарлар сирасига Ш. Бурхонов Ғофир ролида, А. Ҳидоятов Отелло ролида ва Олим Хўжаев эса Навоий қиёфасида ишланган портретларни киритишимиз мумкин.

Шунингдек, лаганларда шаҳарнинг умумий манзаралари, хиёбонлари ва кўнгилочар жойларини ишлаш ҳам одат тусига айлана борди. Албатта, бу хилдаги асарларнинг яратилиши, биринчидан, юбилей саналари билан боғлиқ бўлса, иккинчидан, тасвирий санъатнинг бевосита таъсирида ишланган. 1958 йили ишланган лаганда Тошкентдаги Алишер Навоий номидаги театр ён томондан тасвирланган (ДСМ, инв. N 4-1429). Марказий қисмдаги тасвир табиий ва дастгоҳли рангтасвирда бўлиб, унга нурсоя каби усули киритилган бўлса ҳам, ҳошия қисмидаги нақшлар ўзида анъанавийликни тўлалигича сақлаб қолган. Худди шу йили ишланган бошқа лаганда Самарқанддаги «Шоҳи Зинда» меъморий мажмуасидан лавҳа тасвирланган (ДСМ, инв. N 4-1430). Бунда ҳам асосан юқоридагидек ҳолат мавжуд. Бу туркумдаги «Тошкент» меҳмонхонаси, Бухородаги «Лаби ҳовуз» ёдгорлиги, Хиванинг умумий панорамаси акс эттирилган лаганлар совғабоплиги билан ҳам ажралиб туради.

30-йиллардан мавзули композициялар ҳам кулолчилик асарларининг ажралмас қисмига айлана бошлайди. Улар фақат лаганлар ва шунга ўхшаш юзаси текис бўлган асарларда тасвирланмасдан, балки турли ҳажм ва катталикдаги вазалар ҳамда кўзаларда ҳам акс этган. Бу ерда мавзу фақат замонавий бўлиб қолмай, Шарқ миниатюрасидаги саҳналар билан бойитилган. Шундай асарлардан бири 1947 йили тошкентлик уста Аминов томонидан ишланган икки ушлагичли вазадир. Вазанинг марказий қисмида Алишер Навоийнинг «Сабъаи сайёр» достони қаҳрамонлари — Баҳромшоҳ ва Дилором анъанавий ов саҳнасида тасвирланган (ДСМ, инв. N 4-1291).

Ўзбекистон собиқ шўро ҳукуматининг пахта базасига айланган даврларда пахтакорлар тасвирлари бошқаларникига қараганда бирмунча кўпайган. Бир сўз билан айтганда, 70-йилларга қадар ижод қилган деярли ҳамма кулоллар ижодида ушбу мавзу билан боғланган асарларни кўплаб учратиш мумкин. 50-йилларда машҳур бўлган тошкентлик усталар М. Зокиров ва А. Алимовнинг бу туркумдаги асарларидан бири Санъат музейи фондида сақланмоқда (инв. N 4-1311). Бу асарда ҳам, 1952 йили М. Раҳимов томонидан ишланган бошқа асарда ҳам (ДСМ, инв. N 4-1390) бир ҳолатни кўрамиз: пахтакор, қўлида бир қучоқ пахта. Уларнинг деярли ҳаммаси «фаровон» турмушларидан мамнун ҳолатда тасвирланганлар.

Бундан ташқари, кулоллар баъзан биргина пахта тасвирини монументал тарзда, текисликнинг бутун юзасига жойлаштиришни ҳам одат қилганлар. Бу ҳол асосан лаганларда кенг тарқалган бўлиб, уларда асосий тасвирга баъзи «шиорий» иборалар ҳам ҳамоҳанг бўлади. Масалан, ғиждувонлик уста Усмон Умаровнинг лаганида марказдаги пахта атрофига «15-VIII.49. 1949 йилда мамлакатга 2 миллион тонна пахта БЕРАМИЗ» каби сўзлар ёзилган (ДСМ. инв. N 4-1359). Кўриниб турганидек, ушбу тасвирлар ўша давр нафаси билан ҳамоҳангдир.

Мавзули композициялар орасида маиший кўринишдаги саҳналар ҳам учрайди. Шулардан бири ишланган йили номаълум бўлган, ҳозирда Тошкентдаги халқ амалий санъати музейида сақланаётган лагандир (Инв. N 751-XII). Лаган марказида икки киши дарахт соясида бамайлихотир ўтириб, чойхўрлик қилмоқда. Улардан нариroқда дўкон, сотувчи кундалик юмушлари билан банд. Ёки шу туркумдаги бошқа асарда (Самарқанд, 1984, муаллиф Ракова, ХАСМ, инв. N 1394-XII) бозордаги дўппифуруш аёллардан учтаси тасвирланган. Бу асар кўринишидан бирмунча шартли бўлса-да, услуб ва композиция жиҳатидан юқоридаги асарга қараганда ифодали. Чунки халқ амалий санъати намуналари лўндалик ва аниқликни ёқтиради.

Амалий санъатда, айниқса, кулолчиликда бу каби асарлар ва мавзуларни кўплаб учратиш мумкин. Лекин уларнинг аксарияти 80-йилларга қадар асосан мамлакатдаги сиёсий-ижтимоий ўзгаришлар билан бевосита боғлиқ ҳолда ривожланган. Худди дастгоҳли рангтасвир, плакат жанрида бўлгани каби, долзарб ҳисобланган мавзулар биринчилар қатори айнан кулолчиликда ўз ифодасини топган. Натижада ундаги азалий анъаналар замонавий мавзулар билан уйғунлашиб, ўзида давр руҳини акс эттирган ноёб санъат асарлари вужудга келган.

Равшан ФАТХУЛЛАЕВ,
Ҳамза номидаги Санъатшунослик илмий-тадқиқот институтининг аспиранти

Икки оқшом томошабинлар «ойнаи жаҳон» орқали Малика исмли қизнинг севгиси ва фожиаси гувоҳи бўлдилар.

ҚУЁШИ БОТМАЙДИГАН ЮРТ

КИНО

Мазкур асар кўпчиликда қизиқиш уйғотгани, одамларда фикр туғдиргани бизни беҳад хурсанд қилди. Зеро, бу видео тасмада оддий ўзбек қишлоғининг оддийгина қизалоғи, унинг ўйлари, катта севги ҳақидаги ушалмаган орзуси тасвирланган. «Бу мавзу шу пайтгача ёритилмаганми? Нечук бу гал барча экранга маҳлиё бўлиб қолди?» — деган савол туғилиши табиий. Гап шундаки, телеэкран, телетомошабин шундай асарга ташна. Ҳаётий ижро, нафис тасвир, лирик-драматик кайфият уйғотадиган кадрлар уй бекаларини ҳам, талаба ёшларни ҳам, нуроний отахон-онахонларимизни ҳам ҳаяжонлантириб, ўйлантиргани шундан. Аслида чет эл ҳаётидан ҳикоя қилувчи кўп серияли телевизион асарлар ўрнини ўз ҳаётимиздан олинган воқеа, образ, кўринишлар эгаллашига аллақачон эҳтиёж туғилган. «Қуёши ботмайдиган юрт» видеофилмида эса бундай мураккаб вазифани бажаришга тараддуд кўраётган муаллиф Нормурод Норқобилов, режиссёр Дилором Каримова, актёрлар (бу ўринда Малика ролидаги Лола Элтоеванинг ижроси таҳсинга сазоворлигини алоҳида қайд этардим) видеонинг техника ва эстетикасини анчагина ўзлаштирганликларини мамнуният билан таъкидлаш лозим. Шу ижодкорлар атрофида бирлашган оператор, бошқа ижрочилар ҳам сидқидилдан меҳнат қилганлари қувонарлидир. Ахир, Туйчи исмли тўққиз ёшдаги бола образини ёш ҳаваскор йигитча Одилжон Шарипов ўйнай олиши учун режиссёр кеча-кундуз ижро йўлларини, техникасини қидирган, севишганларнинг бахтли онларини, Маликанинг фожиасини кўрган бу софдил йигитчанинг мураккаб психологик ҳолатини таърифлаш учун нозик, жуда нафис бўёқлар излашига тўғри келган-ку! Бизга театр, кино ва телевидение орқали яхши актёр сифатида таниш бўлган Д. Каримовага бу ўринда ижрочилик санъати, тажрибаси ёрдам берган кўринади. У, аввало, бевосита образ яратадиган санъаткор — актёрларнинг уюшқоқ гуруҳини яратиш ҳамда шу ҳамкасбларининг маҳорати ила асарнинг ғоясини очишга интилгани ҳар бир лавҳада сезилиб туради. Операторлар танлаган суратга олиш нуқтаси қанчалик завқ бермасин, ракурсли композициялар қаҳрамонлар истиқомат қилган қишлоқнинг кўнглимизга яқин манзарасини яратмасин, танланган мусиқа садолари вазиятни ҳаяжонли тарзда тасвирлашга ёрдам бермасин, биринчи галда актёрларнинг портретлари, имо-ишоралари, умуман, хатти-ҳаракатлари томошабин диққат марказида бўлади. Зотан, Маликанинг қиёфаси, ички ҳолатидан юрак изтиробларини ҳис этиб турамиз, жулдур кийимдаги телба онанинг (актёр Д. Каримова) фарзанди ҳақида қайғурганида касалини ҳам унутиб қўйишини кўриб таъсирланамиз. Туйчининг ялангоёқ кўча кезишини диққат билан кузатиб борамиз, айни бир вақтда, унинг бевафо йигитга (актёр Т. Мўминов) бўлган нафратини сезиб турамиз. Хуллаunion, актёрлар ижроси видеофилм талаблари даражасига кўтарилган.

Ниҳоят, асарнинг яна бир фазилати ҳақида икки оғиз сўз.

Гап видеофилмга пойдевор бўлган «Рўмолча» ҳикояси ҳамда унинг асосида ёзилган сценарий ҳақида. Бу ўринда режиссёр Д.Каримова телеэкранга мос келадиган мустақил адабий асарга мурожаат этганини таъкидлаб ўтишни истардик. Яъни «Рўмолча»да телевизион манба мавжуд, психологик таҳлил кучли. Чунончи, икки-уч қаҳрамон ўртасидаги анча мураккаб муносабатлар, инсон руҳиятини очишга ёрдам берадиган лирик-драматик воқеалар осонгина сценарийга кўчиши мумкин. Оммавий саҳналар, жуда кенг миқёсда таърифлашни талаб этадиган адабий асарни телеэкранга кўчиришдан кўра, йирик ва ўрта планларда намоён бўладиган ҳолат, бир қишлоқ, бир оила, икки севишганларнинг ўйлари, ҳаяжони, ушалган ёки ушалмаган орзуларини тасвирлаш, соддагина, лекин асар ғоясини очишга кўмаклашадиган сюжет йўлларининг экран шаклларини излаш завқлироқ, самаралироқ кўринади. Телевидение назариясида ҳам шу ҳол қайд этиб келинади.

Яхши самара берган кўп ойлик изланишнинг қадрига етган ҳолда, асарнинг иккинчи қисмида ижодкорлар яна оддий мелодраматик ҳолатларни таърифлашга берилиб кетганларини айтиб ўтмоқчимиз. Биринчи бобда эса Маликанинг юртига, падари бузрукворига, она заминга бўлган муҳаббати, меҳри қанчалик эҳтирос билан тасвирланганини эсланг!.. Туйчи ва Малика ўртасидаги алоқага тавсиф бериши керак бўлган баъзи лавҳаларда бадиийлик, меъёр етишмагандек кўринди...

Шундай қилиб, Ўзбекистон телевидениесининг миллионларга тақдим этган асари ижодий имкониятларимизни намойиш этди. Ҳақиқий ўзбек видеофилми жанр сифатида шаклланишида айрим қусурлар учраши эса табиий ҳолдир.

Ҳамидулла АКБАРОВ

МУАТТАР ШЕЪРИЯТ

Саида опанинг шеърлар тўпламини бир-бир варақлаб кўринг — бағрингиз гулга тўлиб кетади. Девон бошидан сўнгигача чаманлар ифорини беради. Табиатга бу қадар ошно, осмону юлдузларга, камалак рангли кундузларга бу қадар ташна шоирни жуда кам учратдим.

Опанинг феъллари кўринишидан сокин, камсуқум эдилар. Аммо шеърларида кўзлари катта очилган ҳайратни, юракка базур сиғиб турган эҳтиросни, шоирнинг ўзи билан ўзининг хаёжонла сўзлашуви, безовта савол-жавобларининг гувоҳи бўласиз. Шоирани ўқир экансиз, «долалар гулхани» борлигига ишонамиз, «беҳи гулларининг биллур косалари»га суқланиб боқамиз. Бир шоир сифатида шунисига қойилманки, бирдина гул тушунчаси юз жойда юз хил таранннум этилади, юз турли кайфият суратини чизади. «Ариқ бўйидаги камтар гулсафсар»га шоира билан бирга ихлос изҳор этсангиз, «атиргулнинг юзидаги кулдиргич»ни кўриб танангиз яйрайди. «Райҳонга рашк қилган гул»ни фақат шу шеърларда учратасиз. «Саҳро чечагининг аянч кулгуси» дейди шоира бир шеърида. Қисматига тезда кўриб қолиш битилган гулнинг аянч билан мултирашини фақат шоира кўра билади. Тупроқ ҳидини нақ димоғларингизга олиб кела олган, қалам билан эмас, райҳон билан сатрлар битган, «қалдирғочларнинг сув бағрига тўш уришлари»нинг-да суратини чиза олган мана шу — нафис дастхатли шоирадир.

Саида Зуннунова ҳалол ва заминий ижодкор. У ўзи иқрор бўлган нарсанигина изҳор қилади. Ҳаётга русум бўлган таърифтавсифлар эмас, уз тўхтамлари билан ёндошади, таҳлил қилади. Унинг шеърларида нақ ҳаётнинг ўзини кўрасиз: деразанинг ортида чумчуқнинг чирқиллаши, одамларнинг қадам товушлари, гўдакнинг уйқу ичидаги хўрсинишлари, қизалоқнинг сочпопуги дан уфуриб турган мажнунтолнинг намхуш ва сулим қидлари... сизнинг юракингизга чизилади. Сизни ураб турган борлиқни маҳкам қучингиз, «Оҳ, ҳаёт, қандай ширинсан» дегингиз келади. Ҳаётбахшлик — бу, китобхон туйғуларини яшнатиш — бу!

Опанинг шеърларида бугун шахсият, собит эътиқодни кўрамиз. Унинг лирик қаҳрамони тимсолида шикаста овоз билан сузлаб, ҳимо ва қимтиниш билан турса-да, арслондай эрлар кўтаролмайдиган юкларга бардошли, айтган сузига масъул, чумолидай меҳнаткаш, поклик ва ҳақиқатни толмай ҳимоя қилишга чоғланган маънавияти баланд инсонни кўрамиз.

Шоира шеърларининг ўртасидан бир қизил чизиқ утади — яхшилик, яхшилик ва яна яхшилик қилиш. Опанинг бағрида осмоний кенглик мужассам бўлганини кўрамиз. Шоиранинг айрим гапларидан юрагининг увишади — у тез-тез ҳаётдан эрта кетишини билгандай мисралар тузади. Инсон умрининг баҳори, ёз, куз бўлади, аммо қиши бўлмайди, дейди бир шеърида. Дарҳақиқат, айни мевалари пишиб, өгзига етай деган олтин кузида кетди у, кексалик қиши насиб этмади.

Саида опа ўзбек тупроғининг баҳорию ёзи, кузию қишининг суратларини бамисоли мусаввирдай гўзал чизиб қолдирди. Шоиранинг борлиқка қарашлари ҳам узидай гўзал эди. Опани ўттиз беш ёшларида илк бор кўрганим, у ҳусн-малоҳат қошида ҳайрат билан қотганим ҳануз ёдимда...

Унинг талай шеърларида қариб қолишдан чучиш, юздаги чизиқлару сочларга оралаган оқ толалардан ҳаётга етишни битилган сатрлар бор.

Надоматлар бўлсинким, Саидахоним ўзларини қаришгача қўймадилар — куркларн кетмай, малоҳатлари долғати етган эллик бир ёшларида, чиройли кўринишда орамиздан кетдилар...

Саида ЗУННУНОВА

Ҳамшаҳарим андижонлигим,
Зуннунзода Саидахоним.
Кўзи чарос, қоши пилигим,
Оппоғойим, ғунча даҳоним.

Бир-бир айтай сифатингизни
Туймай қолган хуморим билан
Ёдлайдирман, оҳ, ёдингизни
Қўлимдаги туморим билан.

Улгурмадим туморлар тақиб,
Асролмадик ёмон кўзлардан.
Бугун кездик бағримиз оқиб,
Шоир опам юрган излардa.

Аллоҳ сизни нозик қаламда,
Ута нозик гулдай яратган.
Қаноатни филча берди-ю,
Кўнглингизни қилдай яратди.

Пиёласи тўлмайин туриб,
Паймонаси тўлган шоирам.
Ёлғиз боғи ғунчалар тугиб,
Гуллаганда сўлган шоирам!

Зуннунзода Саидахоним,
Оппоқ ойим, ғунча даҳоним.
Хуморларим дилимда қолди,
Туморларим қўлимда қолди...

Саида опанинг энг яхши кўрганлари жийда гуллари экан. Жийда гулининг бетакрор ҳиди ҳовлима-ҳовли ошиб, узоққа таралгани каби, шоиранинг муаттар шеърияти ҳам йиллар оша димоғимизни-ю дилларимизни яшнатиб шайдоиравeди, яшнайверади...

Турсуной СОДИҚОВА

УСТОЗ САНЪАТКОР ХОТИРАСИ

Шафқатсиз ўлим таниқли санъаткор, Юсуфжон қизиқ Шакаржонов номидаги Фарғона мусиқали комедия театрининг устоз актёрларидан бири, Ўзбекистон халқ артисти Жалолиддин Охуновни орамиздан олиб кетди.

Ж. Охунов 1932 йилнинг 15 июнида Фарғона шаҳрининг «Янги чек» маҳалласида дунёга келди. Фарғонадаги театр билим юртини битиргач, 1946 йилдан то умрининг сўнгги кунларига қадар вилоят театрида актёр сифатида фаолият кўрсатиб, саҳнада 170 дан зиёд спектаклларда бетакрор қаҳрамонлар образларини яратди. «Тоҳир ва Зуҳра» мусиқали драмасида Тоҳир, «Равшан ва Зулхумор»да Равшан, «Нурхон»да Ҳайдар, «Ревизор»да шаҳар ҳокими, «Темир хотин»да мулла Сувон ва бошқа қатор роллари, Ўзбекистон Радиосининг олтин фондида сақланаётган ўттиздан ортиқ жозибадор қўшиқлари орқали Ж. Охунов қадрдон театрида устоз даражасига кўтарилди ва талай шогирдлар етиштирди.

Салоҳиятли санъаткор Ж. Охуновга 1970 йили «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист», 1980 йили эса «Ўзбекистон халқ артисти» деган юксак унвонлар берилган эди.

Устоз санъаткор Ж. Охуновнинг порлоқ хотираси қалбимизда сақланиб қолади.

Бир гуруҳ ўртоқлари

Тўлан НИЗОМ

ОҚ ГУЛ

(Лирик қиссадан)

Саида Зуннунова хотирасига

I

Майин қанотларин
Ёйди қаро шом...
Айвонда милтиллаб
Ёнур бир чироқ.
Адиб ўлтирибди
Бесўз, бекалом.
Уйлари чўзилган
Узоқ ва узоқ...
Ёлғизлик — чексиз уй,
Сўнгги йўқ хаёл...
Қаро кўкда қолган
Танҳо ой мисол.
Тапқарида шўх ел,
Ўйнар ҳар япроқ.
Ичкарида уй,
Қаърида қалқийди
Кирқ йил муқаддам
Тапланган сиртмоқ
Тухмат ва қийноқ...

—Сиз билинг, айланг ёд:
Дўст ким, душман ким...

— Нималар бўляпти, оҳ!
Фалак, дастингдан дод!

— Вақт келур биргамиз,
Бўлинг эҳтиёт?

— Қайси бир касофат?
Умр шуми, шу ҳаёт?

— Бас, йиғламанг, ҳеч,
Ёмонг аламдан.

— Сизсиз ўтолмайман
Ёруғ оламдан.

— Виждонга топширдим
Сизни келунча.

— Менинг бошим кетсин,
Риё қилгунча...

***

Вафо ҳам Умризоє[1] гулча бўлурму, ҳай-ҳай,
Ҳижрон юки тоғмикан, зилча бўлурму, ҳай-ҳай,
Ошиқ кишига олам кулча бўлурми, ҳай-ҳай,
Йўқламаган ҳар куннинг йилча бўлурму, ҳай-ҳай,
Шунчалик шафқат билмас дилча бўлурми, ҳай-ҳай.

Согинч қуйидир жонни, кимга дейин ҳолимни
Чумолидек ҳолим йўқ, ким тортар уволимни.
Ким сўйлаб берар деймам Мажнунга аҳволимни
Уни суратинг бир нафас тарк этмас хаёлимни.
Кўз шаҳлою қош эса нилча бўлурму, ҳай-ҳай.

Ҳайратдаман, Нигорим, жаҳон ороигингдан,
Хабар олмайсан нечун дили яраланингдан.
Хурлар аълосидан сен яна аълолигингдан,
Гар сузла юз андиша қилгум доноилигингдан,
Кўнглимнинг нозиклиги қилча бўлурму, ҳай-ҳай.

Нazзора қил бир бора, мен ўлар бир чоғдаман,
Қолмасман изингдан ҳеч, гамдаман, фироғдаман.
Оёқларинг остида ердаман, тупроқдаман,
Гоҳ ханжар, гоҳ асалдек сузларингдан доғдаман,
Жон олиб жон бергувчи тилча бўлурму, ҳай-ҳай.

Кунда бир остонанга мен юрак ютиб боргум,
Тулан Низом ситамин айтмоғим кутиб боргум,
Бир назорат учун ёр, умримни тутиб боргум,
Васлингнинг умидида дунёдан ўтиб боргум,
Қаноатда Саида филча бўлурму ҳай-ҳай.

* * *

Тонг аста ёришур, Зуҳролар сўнар,
Қабристон жимлиги тош каби қотган.
Бир капалак учиб оқ гулга қўнар,
Саҳарда адибни бир туш уйғотган:

— Нега, кам келасиз? Ҳа, қийин Сизга...
Оқ гулнинг бир шохи сувсиз қурибди?
Сиз — Отa, Сиз — Она, ёлғизимизга,
Ҳеч музтар қолмасин, ёлғиз юрибди...

Адиб чўккалади қабр ёнида,
Кирқ йиллик оғрига ўхди хаёли.
Изтироб жўш урди кекса қонида,
Қандоқ аёл эди, унинг аёли?..

Меҳру муҳаббатнинг намунаси ул,
Уни берган эди меҳрибон худо.
Чин ўзбек юртининг бир онаси ул,
Не учун айирдинг, кажрафтор дунё?

Хотира тошига қўйди яшноқ гул,
Битикка кўз ташлаб чўкди хаёлга.
Бир лаҳза ўзини унутди буткул,
Тошдан нидо чиқди, жон кирди ҳолга:

«Одамлар,
Қалбларинг бир-бирингизни,
Гул каби,
Муҳаббат ҳам
Тириклик керак».

1—тоғларда ўсадиган «Умризоє гул»и очиладиу тўкилиб кетади.

ОЛОВ НУСХА ОЛДИ ДИЛ ЁНИШИДАН

* * *

Кўп осуда эди бу олам бир вақт,
Денгиз ҳам ёстаниб ухлар эди жим.
На юлдуз бор эди ва на мунажжим,
Беозор табиат мудрарди карахт.

Шунда дардинг билан мен бўлдим пайдо,
Дардим сукунатни чилпарчин қилди.
Ишқдан офтоб ясаб осмонга илди,
Ўзим яратдиму ўзимман шайдо.

Ипак нурларига чирмашиб шунда,
Оламга ёйилдим сени ахтариб.
Кундуз тополмасдан югуриб, ҳориб,
Кўз бўлиб осмонга сочилдим тунда.

Сарсари изимдан увлади шамол,
Тўлқин пайдо бўлди талпинишимдан.
Олов нусха олди дил ёнишидан,
Ҳаёт яратардим изларкан висол.

Қарагин, ҳаммаси фақат сен учун,
Айт, яна неларни қиласан ҳавас.
Дилда ёнин бўлса, меҳр бўлса бас,
Ҳамма, ҳаммасига етали кучим.

* * *

Сайр қилсангиз, бўлайин гулзор,
Тинглaсангиз, бир булбули зор.
Чанқасангиз, муздек бир чашма,
Бўстон бўлай, кезинг беозор.

Ёр йўлида мунтазир кўрсам,
Ойдин бўлиб бошга келайин.
Ғамгинлигим айтинг, олисга,
Олисларга ташлаб келайин.

Аммо дўстга дўст бўлмасангиз,
Ёмон ният тутсангиз дилга.
Яхшиларга йўлатмам сизни,
Чўғир бўлиб ётаман йўлга.

* * *

Мен яхши биламан, пок бўла туриб,
Тaъқибкор кўзларга боқиш захматин.
Ҳа, яхши биламан, ундай кезларда
Қўрқоқ пучакларнинг қилган хизматин.

Нният, ҳисларимни минг бор титкилаб,
Бирон доғ тополмай бўлардим ҳайрон.
Аммо уни мендан кўп топардилар,
Топардилар ҳар кун, ҳар соат, ҳар он.

Одамларнинг меҳри қуймади ёлғиз,

Ишонч овутарди ҳам ухлатарди.
Хаёл юлиб олиб даҳшатдан мени,
Худди шу кунларга олддан элтарди.

Эй, менинг жафокаш, дўст хаёлларим!
Эй, эзгу ниятдан силқиган ўйлар,
Раҳмат сизга минг бор!
Алламадингиз,

Бугун дилим ёруғ, ҳам юзим ёруғ,
Ёругдир шаҳарлар, кўчалар, уйлар.

* * *

Жийда гулларидан ҳаво муаттар,
Табиат кучига ўқиман таҳсин.
Сочим, димоғимга яширигим келар
Шу жажжи гулларнинг тенги йўқ исин.

Шохин синдиришдан тиёлмам ўзни,
Истамасам ҳамки қилмоқни увол.
Баъзан яхши нарса яхшилигидан
Ўз умрига ўзи бўларкан завол.

18 май — Халқаро музейлар куни

БАҲРАМАНДЛИК

Ғафур Ғулом сафдошлари Ойбек, Уйғун, Абдулла Қаҳҳор билан ёш ёзувчилар даврасида, 1965 йил, октябр.

Музейлар халқ тарихи, унинг ўтмиш маданиятидан ҳикоя қилади. У ерда сақланаётган экспонатлар — жонсиз ашёлар тасаввуримизда ўша ашёлардан фойдаланган аждодларимизни жонлантиради. Гоҳо ўзимизни бобокалонларимиз исинган ўчоқ атрофида, гоҳо улар уюштирган сайлу шиқорлар базмида ҳис этамиз.

Адабиёт музейлари, шоир-ёзувчиларнинг уй-музейлари ҳам адабиётимиз тарихини жонлантиришда, одамларни мумтоз адибларимиз ижодхоналари билан, уларнинг ижодий фаолияти, асарларини дунёга келтирган шароит билан яқиндан таништиришда катта аҳамиятга эга. Республика Вазирлар Маҳкамасининг «Республика музейлари фаолиятини яхшилаш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарорида ҳам музейлар фаолиятига катта эътибор берилиб, уларнинг тизимини янада такомиллаштириш, жаҳон музейшунослиги тажрибаларини ўзлаштириш учун зарур шарт-шароитлар яратиш кўзда тутилган.

Бугунги мустақиллик шароитида фаолият кўрсатаётган ғафур Ғулом уй-музейи ҳаёти билан яқиндан танишиш мақсадида Ғ. Ғулом уй-музейининг директори, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими, таниқли адиба Олмос Ғафуровна Аҳмедова билан суҳбатлашдик.

— Музейимиз Ўзбекистон Маданият ишлари вазирлигининг 1982 йил 22 ноябрдаги қарорига биноан 1983 йил 10 майда — Ғ. Ғуломнинг 80 йиллик юбилейи муносабати билан очилган, — деб суз бошлади Олмос опа. — Музейининг макетларини таниқли давлат арбоби Ш. Рашидов кўриб берганлар. Экспозициялар Ғ. Ғуломнинг 90 йиллигига бағишлаб янгиланди. Мана, қарийб 13 йилдан бери музеимиз зиёратчилар билан гавжум. Унинг фаолияти ҳақида гапирадиган бўлсам, музей улуғ адибнинг ижоди меросини урганиш, сақлаш, намойиш қилиш ва тарғиб этиш ишларини бажаради.

Бундан ташқари, яна мактаб ўқувчиларига, талабаларга шоир ижоди ҳақида маърузалар ўқиш, учрашувлар уткaзиш, кучма кўргазмалар ташкил қилиш ишларини ҳам уюштириб туради. Музейимизнинг биринчи қавати кўргазма залларидан иборат. Бу ерда «Ғ. Ғулом ижодининг бошланиши», «Ғ. Ғулом болалар шоири», «Ғ. Ғуломнинг журналистик фаолияти», «Ғ. Ғуломнинг Иккинчи жаҳон уруши йилларидаги ижоди» мавзуларида экспозициялар ташкил қилинган. Иккинчи қаватда Ғафур Ғуломнинг ижодхонаси, дам олиш хонаси ва меҳмонхонаси жойлашган. Уй жиҳозлари шоирнинг ҳаётлигида қандай бўлса, шундайлигича жойлаштирилган.

— Уй-музейингиз бу йилги режалари қандай?

— Ғафур Ғулом ҳаёти ва ижодига тааллуқли янги ҳужжатларни, шоирнинг дўстлари билан ёзишмаларини экспозицияга қўйиш ниятидамиз. Умуман, музейимизга ҳаёт жило берсак, ёмон бўлмасди. Мутасадди ташкилотлар бу борада бизга ёрдам беришларини истардим.

— Ҳамма музейлар зиёратчилар билан гавжум бўлса, қандай яхши. Ҳозирги шароитда Сизнингча музейларга қизиқиш қандай?

— Тўғри, бозор иқтисодиётига ўтиш даврида айрим вақтинчалик қийинчиликлар бўлиши табиий. Бироқ ҳозирги авлоднинг Ғафур Ғуломнинг ҳаёти ва ижоди билан қизиқиши ҳеч камайгани йўқ.

— Олмос опа, сиз ҳам адибсиз, албатта, ижод йўлингизда биринчи устозингиз ҳам даданииз бўлсалар керак. Айтингчи, уларнинг ижодини сизга кейинги томонлар дан сизни кўпроқ тўлқинлантиради?

— Мен дадамларнинг ижодини томонларга ажратолмайман. Мен учун улуғ шоир ижодининг ҳар бир қирраси, хоҳ у насрий асар бўлсин, хоҳ у шеърий асар бўлсин, ҳаммасини суюб, уларда бахра оламан. Улар менга айтишни ҳам ўзим баҳо этади.

— Айтишларича, дадангиз жуда меҳрибон, самимий муомалали инсон эканлар, дадангизнинг шу хислатлари фарзандларининг қайси бирида кўпроқ сезилади?

— Тўғри, дадамлар жуда меҳрибон, кунгилчан сийма бўлганлар. Ҳаммага бирдай муомала қилар эдилар. Дадамлар ҳақида эсдаликларида ҳам кўп ёзганман. Улар жуда бошқача эдилар. Иложи борича, одамларга ёрдам берардилар. Даданинг характерлари ҳаммамизга оз-оздан ўтган. Дадамга ухшаб, раҳматли Мирза Улуғ акамнинг кўллари очиқ эди, ҳаммага ёрдам берилар келарди, жуда ҳазилкаш эдилар (Бу ҳақда улуғ шоирни яқиндан билган дўстқадрдонлари, шогирдлари меҳрмуҳаббат билан, гоҳо бироз бўрттириб ёзмоқдалар). Мирза Абдуқодирнинг билимга чанқоқлиги, Мирза Хондамирнинг бағри кенглиги, меҳмондўстлиги, нозик таъблиги, Тошхон синглимнинг болажонлиги, қатъийлиги дадамларга ухшаб кетади.

— Ўзингизчачи?

— Мендами, билмадим, дадамдек кўнглим бўш бўлса керак.

Дадам шеърларида купроқ инсонга муҳаббатни куйлаганлар, келажакнинг бугундан яхши бўлишига ишонганлар. Шу мақсадда булса керакки, уларнинг шеърларида болалар бахтига, ғиларнинг келажагига катта урғу берилади. Ҳозир келажак ва дадамларнинг қуйидаги сатрлари айланаётир:

Эҳ-ҳе...
Умрингизда юзталаб ёз
бор.
Ҳали қўл тегмаган гуллар
сизники
Шафақлар пойондоз:
мунтасил баҳор
Ёзу куз бариси сизники,
чунки:
Порлоқ келажакнинг ўзи
сизники.
(«Сизники»)

* * *

Ҳаммаси кўрганимдан
яхлит хулоса:
Туққан Ватан экан —
жаҳонда гўзал!
Ўз юртим ерида унган ҳар
майса,
Бегона юртларнинг
гулидан афзал.
(«Ҳамма ердан сен гўзал»)

* * *

Кўтир фил сингари беш юз
йил яшаб,
Беш юз йил бировга
хизмат қилмоқдан,
Белдақ даланинг янтоғин
ошаб,
Озод қулонликни афзал
билганман.
(«Ассалом»)

* * *

Улуғ шоир уй-музейидан қайтар эканман, қалбим теран булоқлардан сув ичгандек тиниқ туйғуларга лиммо-лим бўлди. Зеро халқимизнинг ардоқли шоирлари, довруқли алломалари меросидан, ижод сарчашмаларидан баҳрамандлик бизни ҳамиша маънавий камолик сари ундайверади.

Н. ЗИЁДУЛЛАЕВА

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва адабиёт жамғармаси ёзувчи, профессор Исроил Мирзаевга акаси **Ғойибназар ОЧИЛОВ** вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

ВИЛОЯТЛАРДА САИДАХОНЛИК

Республика «Маънавият ва маърифат» жамоатчилик марказининг вилоят бўлимлари маданият ва халқ таълими бошқармалари билан ҳамкорликда Саида Зуннунова таваллудининг 70 йиллиги муносабати билан ранг-баранг тадбирлар ўтказмоқда. Хусусан, Андижон вилояти мактабларининг юқори синфларида тўгараклар бир соатлик «Саидахонлик» дарслари ёшларда катта қизиқиш уйғотмоқда. Қорақалпоғистон Мухтор жумҳуриятида эса ижодкорнинг ахлоқий қарашлари кенг ўрганилмоқда. Нукус, Тўрткул, Амударё шаҳарларида ўтказилган анжуманлар «Саида Зуннунова шеърларида табиатни асраш», «Шоира ижодида муҳаббат, ҳаё ва вафо», «Оилага садоқат қўшиқлари» каби мавзуларга бағишланди. Баҳс ва муноразаларга бой бундай сабоқлар республикамизнинг бошқа вилоятларида ҳам давом этмоқда.

***

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раҳбарлигида Фарғона водийсида ўтган саидохонлик кунларида шоиранинг ижодий мероси кенг тарғиб қилинди. Юбилей комиссиясининг раиси шоир Эркин Воҳидов бошчилигидаги ижодкорлар гуруҳи Қўқон, Фарғона, Андижон ва Наманган шаҳарлари, Буз ва Ёзёвон туманлари меҳнаткашлари ҳузурида бўлдилар. Фарғона давлат университети, Саида Зуннунова номидаги Буз педагогика билим юртининг илми толиблари билан бўлган учрашувлар айниқса мароқли бўлди. Учрашувларда Саид Аҳмад, Ойдин Ҳожиева, Эътибор Охунова, Турсуной Содиқова сингари ёзувчи ва шоиралар уз мухлислари билан ҳам дилдан суҳбатлашдилар. Олим ва мунаққидлар Иброҳим Ғафуров ва Исмоил Тулакбоевларнинг илмий маърузалари халқимизнинг ҳассос ва камтарин ижодкоридан қолган бой меросини янги қирралари очишга қаратилди.

Учрашув ва тантаналар да Фарғона, Андижон ва Наманган вилоятларининг раҳбарлари қатнашдилар.

БИЛДИРИШ

20 май куни соат 17 да пойтахтимиздаги «Баҳор» концерт залида Саида Зуннунова таваллудининг 70 йиллигига бағишланган тантанали кеча бўлади.

ХЎЖАНДДА ХАЛҚАРО АНЖУМАН

Яқинда қадимги Хўжанд шаҳрида «Алишер Навоий ва форстожик поэзияси» мавзусида халқаро анжуман бўлиб ўтди. Вилоят раҳбарияти ҳамда Хўжанд давлат университети томонидан ташкил этилган бу нуфузли йиғин бенозир адиб Камол Хўжандийнинг 675 ҳамда Алишер Навоийнинг 555 йиллигига бағишланди.

Ялпи йиғилишда Хўжанд Давлат университети профессори, «Хўжанд нури» халқ академиясининг академиги Э. Ш. Шодиев «Алишер Навоий ва Камол Хўжандий», Ўзбекистон ФА Навоий номидаги Адабиёт институти Навоий бўлимининг мудири, Беруний номидаги Республика Давлат мукофотининг лауреати, филология фанлари доктори, профессор А. Ҳайитметов «Форс-тожик поэзияси ҳамда Алишер Навоий ижодидаги поэтик жанр муаммолари», Хўжанд Давлат университетининг доценти Ҳ. Мирхайдаров «Шарқ поэзиясида татаббу яратиш принциплари» мавзуларида маъруза қилдилар. Шунингдек, «Форс-тожик адабиёти ва Алишер Навоий ижоди», «Алишер Навоий ва Шарқ поэзияси поэтикаси», «Абдураҳмон Жомий ва Алишер Навоий», «Алишер Навоий анъаналарининг форс-тожик адабиётига таъсири» каби йўналишларда ўттизга яқин нутқлар тингланди. Уларда буюк адиб ижодининг янги қирралари очиб берилган.

Бир қанча чиқишлар Алишер Навоийнинг форс-тожик адабиётига кўрсатган таъсири ҳамда форс-тожик адабиётининг Алишер Навоий ижодининг шаклланиши жараёнидаги ўрни масалаларига бағишланди. Бу борада Қўқон давлат педагогика институти доценти А. Зоҳидовнинг «Навоий ҳақидаги форсий қитъалар», Хўжанд Давлат университети профессор-ўқитувчиларининг «Ҳофиз ва Навоий ғазалларида талмеҳ» (А. Эрмуҳамедов, М. Суюнов), «Навоий марсиясида Жомий образи» (М. Мирзаюнус), «Навоий ва Жомий асарларида болалар тарбиясига доир талқинлар» (Т. Абдукулов), «Жомий ва Навоий дўстлиги ҳақида» (Р. Тошматов), «Жомий ва Навоий ижоди ҳамда жаҳон адабиётида ренессанс муаммолари» (Т. Мирзақулов), «Алишер Навоий ижодида форс-тожик поэзиясининг бадиий анъаналари» (А. Абдураҳмонов), «Навоий ижодида форс-тожик насрининг ўрни» (Ю. Шоназаров, С. Махсумхонов) мавзуларидаги маърузалар шулар жумласидандир.

Навоийнинг фалсафий, диний қарашлари, унинг ислом, хусусан, тасаввуфга муносабати ва навоийшуносликнинг баъзи долзарб муаммоларидир. Бу жиҳатдан филология фанлари номзоди, доцент А. Абдуқодировнинг «Алишер Навоий ижодида «Ваҳдатул вужуд»нинг намоён бўлиши» мавзуидаги нутқи иштирокчилар эътиборини тортди.

Боқижон ТЎХЛИЕВ,
филология фанлари доктори

Сайловбой ЖУМАҒУЛОВ

ЙИЛИНГИЗ ҚУЁН ЭКАН

Ҳажвия

Туман ўрмон хўжалиги бошлигининг кенг хонаси. Бу ерда эрталаб бошланган мажлис кечгача давом этди. Ниҳоят, охирги масала кўриладиган бўлди.

— Демак, хўжалигимизда очилажак «Булбул» кичик корхонаси раҳбарлигига Сарсенбой Нуримбетов номзодини кўрсатаман. Кимда қандай фикр бор?

Урта бўйли, бақалоқдан келган ўринбосар пишиллаганча ўрнидан туриб салмоқдор гап бошлади:

— Муҳтарам ҳамкасблар! Мен хўжайинимизнинг таклифига юз эллик фоиз қўшиламан. Менимча, бу лавозимга фақат шу кишигина лойиқ. Иккиланмай Сарсенбой Нуримбетовични кичик корхона раҳбари лавозимига сайлаб қўяйлик!

— Мен ҳам қарши эмасман, — деди бош ҳосилот ўрнидан бир қўзғолиб, — Сарсенбой Нуримбетовни кўп йиллардан буён танийман. У илгари раҳбарлик лавозимларида кўп ишлаган.

Бош ҳисобчи ҳам сўз сўраб, аввалги нотиқнинг сўзини қувватлади. Навбатма-навбат бошқалар ҳам номзод хусусида илиқ сўзлар айтишди:

— Утган йили у ҳақда туман рўзномасида катта очерк ёритилди. Унда чекка қишлоққа қийинчилик билан табиий газ олиб борганлиги ҳикоя қилинади.

— Изимбек бобонинг тўрт яшар ғунажинини ўғирлаган безорини ушлаб берган ҳам шу киши бўладилар.

— Сарсенбой оғанинг оиласи ҳаммага намуна бўладиган оила...

— Хуллас, ҳаммамиз бир овоздан қатъий қарорга келдик, — деди бошлиқ соатига қараркан, — «Булбул» кичик корхонаси раҳбари этиб Сарсенбой Нуримбетовични сайлаймиз.

— Албатта, бир овоздан сайлаймиз.

— Бошқани сайламаймиз.

Шу пайт ҳовлиққанча кадрлар бўлими бошлиғи кириб келди. Қўлидаги папкани очиб бошлиққа нималарнидир ўқиб берди, узоқ шивирлашди. Бошлиқнинг ранги оқариб кетди.

— Уртоқлар, — деди бошлиқ титраб, — кичик корхонага раҳбар сайлаш масаласини бошқа кунга қолдирмасак бўлмайди.

Утирганлар бир-бирига қарашиб, ҳайрон бўлишди. Сўнгра шовқин сола бошлашди.

— Нима бўлди? Тинчликми ўзи? Тепадан қўнғироқ қилишибдими?

— Йўқ.

— Ёки унинг ўзи қарши эканми?

— Йўқ. Сарсенбой Нуримбетовичнинг бир нуқсони чиқиб қолди. У 1951 йили туғилган экан.

Бошлиқнинг бу сўзига хонадагилар кулиб юборишди. Айниқса кассир қизнинг кулгидан ичаги узилай деди.

— Мен ҳеч нарсага тушунолмаяпман. Ахир, ҳар ким туғилган йилида туғилади-да. Бунинг нимаси ёмон?

— Тўғри айтасиз, — деди бошлиқ. — Аммо бир нарсаниям ҳисобга олмасак бўлмайди. Сўнгги пайтларда туғилган йилимизга қараб келажагимизни белгилайдиган китоблар кўпайиб кетди. Уларгаям ишонмак лозим. Сарсенбой Нуримбетов 1951 йили туғилган, яъни йили қуён экан. Китобга назар ташласак, қуён йили туғилганлар қўрқоқ, бир ишни ўзича ечолмайдиган, ичи қора одам бўлар экан. Шу учун Сарсенбой Нуримбетовични кичик корхона бошлиғи қилиб сайламаганимиз маъқул.

Йиғилганлар ўзаро шивирлашиб олишди. Бош ҳосилот ўрнидан турди.

— Ўртоқлар беш дақиқалик танаффусга чиқайлик, — деди у бошлиғининг юзига аянчли қараб. — Шундан кейин бугунги мажлисга яна бир масала киритиб, униям ҳал қилиб олардик.

— Қанақа масала экан? — деди ҳўмрайиб бошлиқ.

— Ўрмон хўжалиги бошлиғиниям қайтадан сайлашимиз керак.

Бошлиқ жаҳл билан ўрнидан сапчиб туриб кетди.

— Нима деб валдираяпсан? Сенларга энди мени бўшатиш қолувдими?

— Ҳа. Сабаби 1939 йили туғилган экансиз. Хуллас сизнинг йилингиз ҳам қуён экан.

Қорақалпоқ тилидан
Ёркул УМАРОВ ўгирди

Биз томонларда Денав деган бир қишлоқ бор. Одамлари миришкор деҳқон, тошда гул ундиришга қодир. Денавликлар шўх, ҳазилкаш бўлади, бир-бирига «асалари игнасидан» бир чимдим улашиб, кулишиб юришни хуш кўради.

Мен ўшандай қувноқ жўраларнинг бир шингил ҳазилини сиз азизлар билан ўртоқлашгим келди.

Тошпўлат АҲМАД

ЖЎРАЛАР НИМА ЭКИШДИ?

«САБЗИ ПИШДИ»...

Гадоймуродга «памилдори» десангиз, «хўш-ше» дейди, мабодо, «памилдори экасизми», деб сўрасангиз, «сабзи экамиз, сабзи» дейди жиғибийрони чиқиб. Бунинг қизиқ тарихи бор. Экин-тикин авж олган кунларнинг бирида Гадоймурод Боймуроднинг уйига келибди. Қараса, Боймурод томорқасида у-бу экиб юрибди.

— Ҳорма, Бой! Узи дейман, минг хил нарса экибсан-ов.

— Бор бўл, Гадой! Экдим, жўра. Битта кам айтдинг. Минг бир хил нарса экдим.

— Сира паст тушмайсан-да. Сеники доим битта юқори туради. Ув, менга қара, памилдори ҳам экдингми?

— Бўлмаса-чи? Экдим, «волгоградский» сортидан. Икки ойдан сўнг келавер. Сенга ўхшаб иритиб-чиритиб сотмайман. Бепул олиб кетаверасан...

— Кўп бодилик қилма, жўра. Сен ҳам пихини ёрган шайтонсан... Ке, қўй, бир-биримизнинг сиримизни очмайлик. Бу «волгоградский»ингни уруғидан қолдими, йўқми?

— Бор, жўражон. Санга атаб обқўйганман. Қанча керак?

— Уч сотихча ерни тайёрлаб қўйганман. Шунга яраша бер.

— Бўпти-да, бизда уруғ дегани сероб, деҳқончилик...

Боймурод шундай дея икки гугурт қутини тўлдириб уруғ берибди, Гадоймурод уйига келиб, текин уруғни ерга қадабди. Орадан кунлар ўтиб, майсалар бўй чўза бошлади. Баъзилари гулга ҳам кирибди. Бир куни агроном Рўзиқул Гадоймуродни тўйга айтгали унинг ҳовлисига кирибди. Қараса, экинлар авжида. Айниқса «памилдори». У ҳайратланиб тураркан. Гадоймурод уйдан чиқиб кела бошлабди.

— Гадой ака, — дебди Рўзиқул мийиғида кулиб, — бу дейман, янгамиз қизил қалампирга бошқоронғи бўлганлармми, шунча жойга экибсиз-а?

— Нима, нима? Каламнир дейсанми? Кечирасан, бу «волгоградский» сорт памилдори. Боймурод зўр деҳқон-ку, уруғини ўшандан олганман.

Агроном Рўзиқул қийқириб кулибди.

— Боймурод сизни туширмаса, кимни туширарди, жинниво. Бу нақ қизил қалампирнинг ўзи-ку!

— Шундай дегин, вой энағар, Боймурод-е! Бир қутиси етарли десам ҳам қўярдақўймай икки гугурт қутини тўлдириб берди-я уруғини. Яна «волгоградский» деганига ўлайми? Вой занғар-а...

Гадоймурод жаҳлдан тушиб қараса, агроном Рўзиқул қорнини ушлаганча қийқириб куларди.

— Укажон, — депти у кулишини ҳам, йиғлашини ҳам билмай, — менга қара, мен битта зиёфатта қарздор. Анави қўчқорни сўяман, йўқ десанг, бузоқни. Мани шармандa қилма, шу гап шу ҳовлида қолсин.

— Бўпти, Гадой ака. Сизнинг обрўйингиз бизга ҳам керак, — депти Рўзиқул кулганча «таклифнома»ни унинг қўлига тутқазиб. — албатта боринг, лекин...

— Бораман, укажон, бел боғлаб хизмат қиламан...

Орадан ўн-ўн беш дақиқа ўтар-ўтмас, унинг уйидаги телефон жиринглабди. Гадоймурод дастакни кўтариб, қулоғига яқинлаштирибди.

— Гадой ака, памилдорингиз пишибди. Қутлуғ бўлсин, уч-тўрт кило керак эди. Борайинми?

— Сабзи пишди, ука! Сабз-е...

Телефондан кимнингдир қийқириб кулгани эшитилибди ва «қийғ, қийғ, қийғ» деган сўнгсиз овоз тарала бошлабди...

«ҚИЗИЛ ШОЛҒОМЧА»

Кунлар, ойлар ўтиб, «қизил қалампир» воқеаси ҳийла совиса ҳамки, Гадоймуроднинг эсидан сира чиқмаскан! Ҳар гал Боймуродни кўрганида, «Ҳап санини, шошмай тур. Саниям пешонангга битта лақабни муҳрлатмасам, Гадой отимни бошқа қўяман», деб қўяркан ичида.

Ҳаш-паш дегунча янаги баҳор келиб, экин-тикинлар бошланибди. Қишлоқда яккаю-ягона эмасми, Гадоймуроднинг дўкони кеч оқшомгача ёпилмаскан. Биров сабзи-пиёз уруғи деб кирса, биров шолғом, лавлаги, бойимжон ва ҳоказо экинларнинг уруғини сўрайди. Бир намозшом пайти дўконга Боймурод кириб кепти.

— Салом, жўражон, қалайсан? Соқолни Худойқулни патагидай ўстириб юборибсанку, — деб пешвоз чиқибди унга Гадоймурод, — бунча кўринмай кетдинг?

— Нимасини сўрайсан, жўра! Иш кўп. Лекин манга қара, жуда боди бўлиб кетибсан. Иягингда тўрттагина тукинг бўлсаям ҳар кун соқол қиртишлаганинг қиртишлаган. Кўсалигингни тан олгин-да, номард.

— Бўлди, кўп ҳаддингдан ошма. Биласан-ку, камситишга тоқатим йўқроқ.

— Узр, жўра, кўп хафа бўлма. Бесоқол бўлсанг ҳам бировдан кам жойинг йўқ. Шу дўконинг омон бўлса, соқол масаласи ўз-ўзидан ҳал бўлиб кетади... Шу... памилдоридан түйиб-туйиб еявер, Ашур бедановозни ўтпоясидай ғовлаб кетмаса, отимни бошқа қўяман.

— Отинг қурсин-да, ҳе энағар, сенга худо бас келмаса, бандаси бас келолмайди. Хўўш, — деди Гадоймурод мийиғида куларкан, бош силкитиб, — мақсадга кўч. Нимага келувдинг?

— Биласанми, жўра, — деди Боймурод жиддий оҳангда. — Шу десанг, томорқага ҳар йили сабзи-пиёз, бодринг-модринг экавериб, ерни ориқлатиб қўйдим, шекилли. Шу йил йўнғичқа экмоқчиман, алмашлаб экиш дегандай...

— Жуда яхши-да!

— Ичимсан-да Гадой, — қувониб кетди Боймурод, — бугун Умар мўйловдан эшитдим: «Шўрқул»дан уруғ обкелибсанми?

— Обкелдим, жўра, Самарқанддан! Биласан-ку, Самарқандни ўти зўр бўлади. Чойгаям қўшиб сотишади. Эшитгансана?

— Эшитганман. Худо ҳар кимга инсоф берсин. Лекин мани хурсанд қилдинг, жўра. Улча, ўша уруғингдан, — деди Боймурод белбоғини ечиб, пештахта устига ёяркан.

— Томорқанг ўн сотихча келади-а? — сўради Гадоймурод жиддий оҳангда, — манави қоғоз халтага бир килоча уруғни солиб қўювдим. Санга бемалол етади. Аммо менга қара, ўтни одатда, тонг қоронғусида экадилар. Нам қочмайди-да ердан. Шундай қилсанг, бурд сеники. Бир ҳафтага қолмай униб чиқади. Бизниям, жўра, деҳқончиликдан хабаримиз бор.

Боймурод тегишли пулни тўлагач, жўрасига раҳмат айтиб, уйига қайтибди. Наридан-бери овқатланибди. Бола-чақаси билан куни бўйи ер ағдариб, чарчаган эмасми, тезда уйқуга кетибди.

Билмадик, хўрозлар Боймуродними ёки Боймурод хўрозларни уйғотадими, ҳар қалай, саҳарлаб ўрнидан туриш унга азалий одат. Хусусан, бу тонгда уни муҳим юмуш ҳам кутиб турганди. Боймурод қўл-бетини ювгач, икки ўғли, хотини, қизини ҳам уйғотиб, ҳар бирига кетмону хаскаш тутқазди. Узи қоғоз халтадаги уруғни белбоғига бўшатиб, «Бисмиллоҳир раҳмонир раҳим» деб ишга киришди. Ҳаш-паш дегунча уруғ сепиб бўлинди. Кейин у оғилхонадан сербаргина тахта келтириб, икки учига арғамчи боғлади. Сўнгра унга кичик ўғлини ўтқазиб ўзи ва ўғли «ҳўкиз» бўлганча молалай бошлашди. Шу тариқа ўт экиш офтоб чиққунча давом этди.

— Дада! — деди ота зуғумидан қутилган Ҳамидулла уст-бошини қоқаркан, — шу ишни уйқудан қолиб, қоронғуда қилиш зарилмиди? Чошгоҳроқда ҳам эксак буларди-ку.

— Ув, бола, менга ақл ўргатма. Эсингдан чиқарма: ўтни саҳарлаб экадилар: ердан нам кўтарилмай. Билдингми?

— Тўғрику-я, лекин, дада шу экканингиз ўт уруғига ўхшамайдими дейман-да.

— Нима? Ман ўттиз йил деҳқончилик қилиб, ўт уруғини танимас эканманми? Қани, бор, чойингни тезда ичиб, мактабингга жўна, ҳе, маҳмадана!

Шундай қилиб, орадан тўрт-беш кун ўтипти. Деҳқонга мадад дегандай, бу орада ёмғир ҳам ёғибди. Боймурод бир саҳар қараса, ер бетини текис майсалар қоплаган. «Зап деҳқонман-да, — деб ўйлабди у хурсанд бўлганидан, — хатосиз унипти-я! Отангга раҳмат-е, Гадоймурод, уруғни зўридан берибсан-да, жўра».

Боймурод ерига қиши билан маҳаллий ўғитни қалаштирмаганми, майсалар кун сайин ўса бошлапти.

— Дада, — депти Ҳамидулла бир саҳар майсаларга астойдил тикилиб, — буларингиз йўнғичқа ўтга ўхшамайди-ку.

— Ув, маҳмадана, — дея танбеҳ бера бошлабди яна ота, — бу янги нав ўт. Самарқандники! Буни самарқандликлар қуритиб, чойга ҳам қўшиб сотадилар. Тушундингми, каллаварам!

— Тушундим, дада. Аммо — бу ўт эмас, редиска. Ре-дис-ка!!! Ишонмасангиз, Мавлон бобонинг ҳовлисига қаранг, у кишиям ўт экканлар. Мен кеча кўрдим. Сизни Гадой тоға аҳмоқ қилганлар, — дея ҳиқиллаб кўчага отилди Ҳамидулла.

— А? — деди Боймурод ўғлининг ортидан анграйганча, — наҳотки Гадоймурод мани туширган бўлса? Ё бултурги қасдини олганмикан?

У шундай ўйда дарвозадан ташқарига чиқса, Мавлон бобо томорқасига сув очаётган экан. Кўришишгач:

— Отахон, — деди у бемайлохотир ўғлининг гумонини аниқламоқчи бўлиб, — ҳовлига янги нав ўт экувдим. Бир кўриб қўймайсизми? Гадоймурод уруғини Самарқанддан обкелган экан.

—Ие, болам. Ўтнинг янги нави чиқибдими? Эшитмовдим-ку! — дея чол дарвозага йўналди, — бир кўриб қўйсак, зарар қилмас.

Мавлон бобо қўшқулоқ майсаларга бироз тикилгач, бирдан қаҳ-қаҳ уриб кула бошлади:

— Бу қизил шолғомча-ку, Боймуродбой, редиска! Уруғини кимдан олдим дедингиз?

— Гадоймуроддан!

— Ҳа, энди болам, тегирмон ҳам навбати билан деганлар. Буям қизил қалампир воқеасидай гап. Гадоймуроддан койиниб юрманг яна.

— Энди отахон, Сиздан бир илтимос, — дея ялинди Боймурод чув тушганига иқрор бўлиб, — шу гап шу ерда қолсин. Ман бир зиёфатта қарздор.

Орадан ўн беш- йигирма дақиқа ўтгач телефон жиринглабди. Боймурод дастакни кўтарибди:

— Ака, бой, — овоз келибди ундан, — йўнғичқа ўтингиз ўроққа келганмиш. Пулини нақд бераман. Бир аравасини ўриб, бизникига жўнатинг. Илтимос...

— Қизил шолғомча керак эмасми, ўв, энағар!

Дастакдан босинқи кулги эшитилибди...

БУХОРО

ҚАТРАЛАР

Мавқеига маҳлиё бўлиб яшаган
мансаб дардига чалингусидир.

*

Тириклигида юз кўришмас эди,
ўлганида ёқа йиртиб йиғлади.

*

Ҳар бир савоб иш — ибодат.

*

Мақтанишдан тийилсанг — мақтов оласан.

*

Жаҳолат устун бўлса, ҳақиқат эгилади.

*

Ортиқча мол-дунё ғам жомасига ўхшайди.

ТИЛ

Фалакнинг гардиши билан бир кимса бошига кулфат тушди. Унга яқинлари савол берди, бечораҳол жавоб айтди:

— Сирдош дўстингиз?
— Тилим.
— Энг ёвуз душманингиз?
— Тилим.
— Иззат-ҳурматингиз боиси?
— Тилим...
— Олқишларга кўмилишингизга сабаб?
— Тилим...
— Қайғуга ботишингизнинг боиси не?
— Тилим...

Саид РАВШАН.

ҚУЛОҚҚА ЧАЛИНГАН ГАПЛАР

Бўри Қўйга деди:
— Мен сенга хашак берай, сен эса мени гўшт билан таъминлаб тур.

***

«Тўра акамнинг дилларини у кишининг ошқозонлари орқали чоғ этдик».

***

Терговчининг даъвогарга жавоби:
«Бузоғингизнинг ўғирланганлигига тўрт йилдан ошибди. Бу орада ўша бузоқ сигирга айланган бўлиши ҳам эҳтимолдан ҳоли эмас. Шунинг учун бузоқни излаш тўхтатилди».

***

— Дадаси, хўп денг, текинхўр ўғлимизни уйлантириб қўяйлик, а? Унинг жазосини хотини берсин!

***

Илмий ишлардан бирининг мавзуси:
«Чаённинг учиш тезлиги ва унинг ҳалокатга учраш сабаблари».

***

Унинг боши бировнинг елкасида.

***

Унинг кўзини очиб қўйишди! Аммо, оғзини ёпиша олмади?..

***

Боши берк кўча хавфсиздир.

Тўпловчи Абдуазиз ҲОШИМОВ

ЭЪЛОН

Шу йил 24 май куни соат 18.00 да

Алишер Навоий номидаги Ўзбек давлат академик Катта театрида

Халқ артисти, Давлат мукофотлари совриндори, профессор

Бернора ҚОРИЕВА

ижодига бағишланган юбилей кечаси бўлади.

Касса эрталаб соат 9.30 дан 19.00 гача ишламоқда.

Тел: 33-90-81

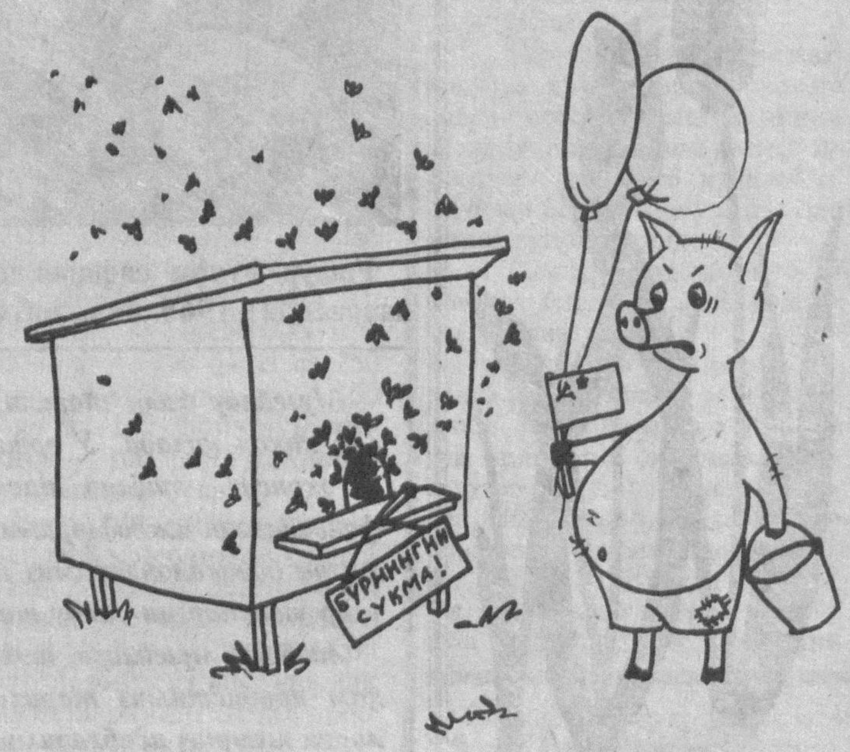

Рассом А. НОРХЎЖАЕВ

Абдуқаюм
ЙЎЛДОШ

ХАЛАЧЎП
(муте кимса тилидан)

— Мана жиловимиз, олинг, марҳамат,
Манови елкамиз, марҳамат, мининг.
Манов от ёлидан юлган аломат,
Мановиси қамчин, марҳамат қилинг.

Сочларимиз узун, эшсак — узанги,
Чурик либослардан тўқим ҳам тайёр.
Эй, чўнг ироданинг суюк фарзанди,
Келинг, мушфиқларни айланг бахтиёр.

Йўқса улоққан кар қўйлардай жарга
Емиш дарди бизни кетади тортиб.
Биз ҳам чўққиларга бир чиқайлик-да,
Ҳеч бўлмаса устга бировни ортиб.

Шубҳасиз, вафодор бўламиз сизга,
Оғирингиз енгил қиламиз ҳам кўп.
Фақат нуқиб туринг биқинимизга,
Бўйнимизга санчиб туринг халачўп...

«ОТАМНИНГ БОҒИ»

Дилшод Ражаб бадиий ижодни илм билан бақамти олиб бораётган, кичкинтойларни ўзининг кутилмаган образлари, теран маъноли содда-самимий шеърлари билан хушнуд этиб келаётган болалар шоири. Унинг «Шум боланинг чойхонаси»да жаранглаган қувноқ машқлари болакайларга манзур бўлганини эътиборга олиб, яқинда «Чўлпон» нашриётида чоп этилган янги «Отамнинг боғи» китобчасидан айрим намуналарни ҳавола этаяпмиз.

«Отамнинг боғи» ёш шоирнинг учинчи шеърлар мажмуаси. Унинг «Қорқиз совға келтирди» (1989) ва «Ҳазилкашлар даврасида» (1991) тўпламлари аллақачон болажонларнинг тийрак имтиҳонларидан ўтган. Янги тўпламга таниқли болалар шоири Турсунбой Адашбоев муҳаррирлик қилган. Китобчани рассом Н. Харина безаган.

КАПАЛАК

Дилларни яйратар-да,
Узи ҳам шод яшайди.
Тегмас ғашга, асабга
Кир, хира пашшадай у

Қувнар тўйиб, симириб
Гул - чечакнинг хуш атрин,
Қисқагина ҳаёти
Бир умрлик ибратдир.

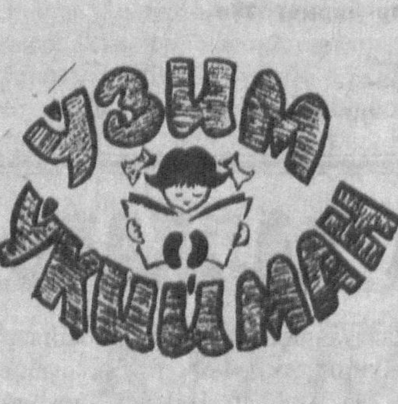

БОЛАРИ

Гуллар билан кўришар,
Ачомлашар, ўпишар.
Гуллар уни севади,
Ширасини беради.
Хуш кўрар болалар ҳам,
Озор бермаслар ҳечам.
(Қовоқ аридай унинг
Бузмайдилар инини).
Яхшида муомаласи —
Оғзидан бол томади.

ШАРШАРА

Бир қара,
Бир қара:
Не гўзал манзара!
Тошларга тўш уриб
Куйлайди шаршара.
Тилса-да кўксини
Заранг тош-харсанглар,
Қоттан тоғбағрига
Солиб зўр ларзалар.

Қуйлайди шаршара,
Уйнайди шаршара.
Тоғни ҳеч тинчига
Қўймайди шаршара.

Абдураҳмон АКБАР

ШИРИН «ҚУЁШ»

Чорлар митти чумоли
Тенг-тўшин саёҳатта:
— Қани кетдик, жўралар,
Саёҳатта — роҳатта!
Чўмиламиз бугун биз
Нилуфар унган кўлда.
Адашиб ҳам юрмаймиз
Қумлари қайноқ чўлда.
Ишонинглар, дўстларим,
Ишонинглар сўзимга.
Бошлаб бораман сизни
Қуёшжоннинг ўзига!
Ўртоқларин чумоли
Шундай деб йўлга солар.
Мўлжал қилиб манзилга
Кунгабоқарни олар.
...Қувнар чумолиларнинг
Пистадан еганлари:
— Бунча ширин бўлмаса,
Бу — Қуёш деганлари!..

Рассом О. ВОСИХОНОВ

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ
ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI
ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона телефони— 33-52-91
* * *
«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси. Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй

Бош муҳаррир: Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.

Навбатчи муҳаррир —Гулчеҳра УМАРОВА

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 24. Буюртма Г. — 0249. Ҳажми — 4 босма табоқ. Тиражи—10843. Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди. Индекс 64593. 1 2 3 4 5 6